

RAPORT FINAL | JULY 2021

**Alegerile parlamentare
anticipate din 11 iulie 2021,
Republica Moldova**

**Alegerile parlamentare anticipate
din 11 iulie 2021, Republica Moldova**

RAPORT FINAL

Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial al MIOA a ENEMO.

Raport final
Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor
Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, Republica Moldova

Publicat de: ENEMO – Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

Editori:

Zlatko Vujovic
Elene Nizharadze

Autori:

Zlatko Vujovic
Elene Nizharadze
Maja Milikic
Elidon Lamani
Pierre Peytier
Maria Teratcuianc
Ana Mihajlovic

ENEMO Bul. Josipa Broza 23A, 81 000 Podgorica, Muntenegru
E-mail: info@enemo.eu
www.enemo.eu

Co-funded by
the European Union

Kingdom of the Netherlands

Misiunea internațională a ENEMO de observare a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 din Republica Moldova este susținută financiar de Delegația Uniunii Europene, Institutul Național Democrat și Regatul Țărilor de Jos. Conținutul documentului ține de responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reprezintă neapărat poziția donatorilor.

CUPRINS

REZUMAT	9
INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI	12
I CONTEXT ȘI EVOLUȚII POST-ELECTORALE	13
II CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL	15
Cadrul legal	15
Sistemul electoral	16
III ORGANELE ELECTORALE	17
Comisia Electorală Centrală	17
Consiliile electorale de circumscripție (CECE)	20
Secțiile de votare (SV) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV)	21
IV ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR	24
V ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR	26
VI CAMPANIA ELECTORALĂ ȘI FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	28
Campania electorală	28
Finanțarea campaniei electorale	30
VII MASS-MEDIA	33
Peisajul mediatic	33
Cadrul juridic de reglementare a mass-media	33
Mass-media online și rețelele sociale	36
VIII REPREZENTAREA DE GEN	37
IX MINORITĂȚILE NAȚIONALE	39
X INCLUZIUNEA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI	40
XI CONTESTAȚII ȘI RECURSURI	41
XII ZIUA ALEGERILOR	44
XIII OBSERVERS	47
XIV RECOMANDĂRI	49
A. Recomandări prioritare	49
B. Alte recomandări	49
Pentru Parlamentul Republicii Moldova	49
Pentru Comisia Electorală Centrală	51
Pentru Guvern și alte instituții implicate în procesul electoral	52
Pentru partidele politice și candidați	53
XV DESPRE ENEMO	54
XVI LISTĂ DE ABREVIERI	55
ANEXE	56
ANEXA I REZULTATELE FINALE	56
ANEXA II Observatorii ENEMO	57

REZUMAT

Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 au fost declanșate de dezacordul politic între președintele Maia Sandu aleasa în cadrul alegerilor prezidențiale din 2020 și majoritatea parlamentară asupra candidatului la funcția de Prim-Ministru. Părțile interesate la nivel național, cât și instituțiile internaționale se așteptau ca alegerile anticipate să soluționeze criza politică creată în țară. Ca urmare a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, trei concurenți electorali au obținut mandate în Parlament: Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS); Blocul Electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (BECS) și Partidului Șor. Deoarece PAS a obținut majoritatea mandatelor în Parlament, a numit și Primul-Ministrul și a format Cabinetul de Miniștri.

Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie s-au desfășurat în mare parte într-un mod competitiv și transparent, deși unele decizii ale CEC au ridicat semne de întrebări cu privire la imparțialitatea unora dintre membrii săi. De asemenea, campania electorală a fost afectată, pe de o parte, de diferite tipuri de încălcări, cum ar fi utilizarea abuzivă a resurselor administrative, finanțarea ilegală, cumpărarea voturilor și, pe de altă parte, de un mediu mediatic polarizat și părtinitor, în funcție de preferințele politice.

Cadrul legal existent este, în general, în conformitate cu standardele internaționale și poate asigura desfășurarea unor alegeri competitive și democratice. Cu toate acestea, acesta necesită o revizuire substanțială pentru a soluționa problema ambiguității și lacunelor existente în normele legale și pentru a îmbunătăți reglementările privind soluționarea litigiilor electorale, utilizarea abuzivă a resurselor administrative, supravegherea finanțării campaniei și alte aspecte care generează interpretări și neînțelegeri contradictorii.

Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 au fost gestionate de o administrație electorală structurată în trei niveluri: Comisia Electorală Centrală (CEC), Consilii electorale de circumscripție (CECE) și Birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV). În general, administrația electorală a respectat termenele legale și a gestionat eficient aspectele tehnice ale alegerilor.

CEC a avut o prestație preponderent eficientă și transparentă pe parcursul întregii perioade electorale și în contextul aspectelor observate, în pofida multiplelor provocări cu care s-a confruntat, inclusiv bugetul insuficient pentru finanțarea completă a procesului, organizarea scrutinului în paralel cu implementarea măsurilor de prevenire a COVID-19 și asigurarea protecției sănătății alegătorilor, a membrilor organelor electorale și a altor părți interesate etc. Cu toate acestea, au fost observate acuzații de parțialitate, cazuri de polarizare, precum și un nivel ridicat de dezacord în rândul membrilor CEC în timpul discuțiilor și votării asupra celor mai stringente probleme, legate de deciziile referitoare la constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate, constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului, precum și transportul organizat al alegătorilor în ziua alegerilor.

Ședințele CEC au fost deschise pentru observatori și mass-media. CEC a reușit să informeze publicul prin transmisiunea live a ședințelor, publicarea în timp util a agendelor ședințelor și a deciziilor adoptate și prin conferințe de presă organizate înainte, în timpul și după ziua alegerilor. CEC a oferit informații în timp real despre prezența la vot în ziua alegerilor și rezultatele preliminare ale alegerilor la scurt timp după începerea procesului de numărare a voturilor. Cu toate acestea, informațiile relevante, cum ar fi procesele-verbale ale ședințelor CEC, au fost publicate cu mare întârziere, iar deciziile consiliilor electorale de circumscripție nu au fost publicate deloc pe site-ul CEC, ceea ce a limitat transparența conduitei generale a administrației electorale.

CEC și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) au desfășurat o vastă campanie națională de educare și informare a alegătorilor. CEC și CICDE au elaborat un program de instruire pentru funcționarii electorali, care a inclus sesiuni de instruire în format online, precum și cu prezența fizică. Au fost organizate sesiuni de instruire suplimentare pentru registratorii RSA, operatorii SIAS-A, judecători, polițiști și jurnaliști. În pofida eforturilor CEC și CICDE, doar 30% dintre membrii celor 2000 de BESV din țară au participat la sesiunile de instruire cu prezența fizică și doar 42% dintre membrii BESV ale celor 150 de secții de votare instituite în străinătate au participat la webinar. Cu toate acestea, instruirea online a fost permanent accesibilă tuturor membrilor BESV.

Majoritatea CECE și BESV au fost constituite în termenul legal și în conformitate cu cerințele legale. Activitatea CECE a fost în general evaluată ca fiind profesionistă și demnă de încredere de marea majoritate a interlocutorilor misiunii. Observatorii ENEMO au raportat câteva schimbări în componența BESV, în principal din cauza retragerii membrilor BESV, precum și a mijloacelor financiare insuficiente. Cu toate acestea, aceste schimbări nu au afectat în mod semnificativ procesul.

Numărul total al alegătorilor înregistrați în Registrul de stat al alegătorilor a fost 3.282.837. Dintre aceștia, 258.691 erau cetățeni cu drept de vot înregistrați pe malul stâng al Nistrului (Transnistria), iar 237.700 cetățeni nu aveau domiciliu sau reședință permanentă. Alegătorii din regiunea transnistreană și cei fără viză de domiciliu nu au fost incluși în lista electorală de bază și au fost înregistrați în lista electorală suplimentară în ziua alegerilor. Deși sistemul centralizat SIAS-A reduce riscurile de fraudare a alegerilor (în primis, votarea multiplă), problema Registrului alegătorilor, și anume faptul că acesta nu oferă date exacte despre alegătorii eligibili cu reședința efectivă în țară și nici informații personale actualizate despre diaspora moldovenească, rămâne a fi o problemă care afectează negativ transparența și integritatea procesului electoral.

În termenul prevăzut de legislație, CEC a înregistrat 23 de concurenți electorali, dintre care 20 partide politice și alte organizații social-politice, 2 blocuri electorale și 1 candidat independent și a respins înregistrarea unui candidat independent. Numărul total de candidați la funcția de deputat pe listele concurenților electorali, inclusiv candidatul independent, a fost 1791, din care 959 (53,5%) erau bărbați și 832 (46,5%) erau femei. Numărul de semnături necesare pentru candidații independenți este în conformitate cu standardele internaționale. Totuși, restricția prevăzută de Codul electoral, potrivit căreia un cetățean poate semna în sprijinul unui singur candidat, nu este justificată și limitează libertatea de alegere.

ENEMO a constatat că prevederile legale cu privire la agitația electorală sunt în mare parte conforme cu standardele internaționale. Cu toate acestea, rămân a fi soluționate o serie de aspecte problematice din legislația electorală, inclusiv prevederile prin care se permite agitația timpurie, termenele inegale pentru înregistrarea candidaților și începerea campaniilor și interdicțiile excesive privind utilizarea simbolurilor și imaginilor de stat. Nici Codul electoral nu conține o definiție juridică mai largă care să cuprindă în mod adecvat toate cazurile posibile de agitație.

Mediul de campanie a fost în general calm și pașnic, iar concurenții au avut ocazia să facă agitație în ciuda limitărilor considerabile din cauza pandemiei COVID-19. În general, libertățile fundamentale au fost respectate. Cu toate acestea, limbajul dur și declarațiile intolerante au afectat imaginea campaniei, iar unele mesaje conțineau un limbaj discriminator sau incendiar. În plus, mediul de campanie a fost afectat de mesaje negative și acuzații de corupție.

Observatorii ENEMO au raportat acuzații de părtinire din partea instituțiilor de stat în timpul campaniei care au afectat principiul egalității între concurenții electorali și cazuri de utilizare

abuzivă a resurselor administrative, sub forma vizitelor unor concurenți electorali la instituțiile publice și agitației electorale la întreprinderile municipale din mai multe raioane. De asemenea, observatorii misiunii au raportat câteva cazuri de violență, acuzații de cumpărare a voturilor și cazuri de intimidare politică.

Disponibilitatea CEC de a coopera cu alte instituții de stat pentru a verifica veniturile donatorilor a fost o evoluție pozitivă în ceea ce privește finanțarea campaniei. Cu toate acestea, lipsa mecanismelor legale care ar permite CEC să asigure o monitorizare complexă a cheltuielilor de campanie și a rapoartelor financiare, pe de o parte, și a cazurilor de încălcare a legislației de către unii concurenți electorali pe de altă parte, au afectat negativ transparența generală a finanțării campaniei electorale. Această lipsă de transparență a limitat informațiile disponibile care permit alegătorilor să exercite o alegere în cunoștință de cauză. De asemenea, rămâne de remediat lipsa mecanismelor legale în unele aspecte ale controlului finanțării campaniilor.

În general, peisajul mediatic din Republica Moldova este pluralist și polarizat și include o varietate de canale de televiziune și radio private și publice, precum și portaluri de Internet. Totuși, acesta nu are independență față de interesele politice. În timp ce majoritatea surselor mass-media tradiționale sunt accesibile online, televiziunea continuă să fie principala și, în același timp, cea mai influentă sursă de informații politice, urmată de mass-media online și rețelele de socializare, care au contribuit pe larg la furnizarea informațiilor politice și la diseminarea mesajelor de campanie. S-a constatat un grad înalt de îngrijorare cu privire la diseminarea informațiilor false, deoarece mecanismele legale și cele practice nu sunt suficiente pentru a aborda utilizarea metodelor de agitație electorală online. În plus, campania electorală și materialele reflectate în mass-media nu sunt supravegheate suficient.

Consiliul Audiovizualului (CA), responsabil de monitorizarea punerii în aplicare a prevederilor ce reglementează reflectarea campaniilor electorale în mass-media, nu a fost eficient și nu a reușit să aplice sancțiuni rapide împotriva radiodifuzorilor care au comis încălcări ale cadrului legal.

Deși nu există nicio cerință pentru reprezentarea ambelor sexe în organele electorale, femeile au fost bine reprezentate în organele electorale de nivel inferior, inclusiv în funcții de conducere. 37 consilii electorale de circumscripție au fost formate în proporție de 65% din femei și 35% din bărbați. De asemenea, femeile au avut o reprezentare bună în toate BESV monitorizate de ENEMO în ziua alegerilor, 85% dintre membrii acestora fiind femei. Cu toate acestea, toți cei 9 membri ai CEC au fost bărbați. Ca urmare a cerinței privind cota de reprezentare a femeilor, 39,6% dintre parlamentari în noul Parlament sunt femei. ENEMO consideră că acesta este un pas foarte important în promovarea implicării femeilor în politică.

Cadrul legal garantează dreptul de a depune contestații și recursuri la organele administrative sau cele judiciare. Cu toate acestea, aceste reglementări nu asigură dreptul la un recurs efectiv și trebuie revizuite și perfecționate. S-au constatat diverse probleme legate de soluționarea contestațiilor, inclusiv examinarea întârziată a acestora și termenele lungi, interpretările contradictorii privind autoritatea competentă pentru soluționarea contestațiilor și procedurile care trebuie urmate, precum și dreptul de a depune contestații. Ulterior, această neclaritate a dus la rezolvarea întârziată a unor dispute electorale, la decizii incoerente și la un număr mare de contestații respinse pe baza unor motive formale. Această practică putea afecta integritatea procesului electoral și, de asemenea, a ridicat întrebări cu privire la imparțialitatea autorităților competente respective, mai ales într-un caz ce se referea la aspecte electorale importante.

INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

La invitația Comisiei Electorale Centrale, la data de 1 iunie 2021, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) a detașat o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA) în Republica Moldova pentru a observa Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Aceasta a fost cea de-a cincea misiune a ENEMO în Republica Moldova.

ENEMO a acreditat 8 experți din echipa de bază și 10 observatori pe termen lung (OTL). Din cauza riscurilor de sănătate create de pandemia de COVID-19, MIOA a activat parțial de la distanță, doar o parte din echipa de bază fiind detașată în țară. Suplimentar, au fost detașați OTL pentru ziua alegerilor în Moldova, pentru a monitoriza câteva secții de votare selectate. ENEMO a observat procesele de deschidere a secțiilor de votare, de votare și de numărare a voturilor la 158 secții de votare.

Misiunea a monitorizat și a evaluat mediul politic și electoral general, ședințele și conduita organelor electorale, agitația electorală, echitatea de gen, procesele de votare și de totalizare a voturilor, soluționarea litigiilor electorale și alte aspecte importante ale procesului electoral, în conformitate cu standardele internaționale pentru alegeri democratice și cadrul legislativ al Republicii Moldova.

MIOA a ENEMO a desfășurat 738 de întâlniri, dintre care 274 cu organele electorale, 98 cu partidele politice, 58 cu candidații electorali, 94 cu funcționarii de stat, 59 cu mass-media, 138 cu organizațiile societății civile din țară și 17 cu alte părți interesate și a observat 23 de activități de campanie (întâlniri sau adunări cu alegătorii).

Pe baza monitorizării efectuate și a întâlnirilor cu diferite părți interesate, la 30 iunie MIOA a publicat un raport preliminar¹ iar la 11 iulie a publicat Declarația privind constatări și concluziile preliminare.²

Prezentul raport final se bazează pe constatările ENEMO din perioada preelectorală, din ziua alegerilor și din perioada postelectorală, precum și pe interviurile cu părțile interesate, analiza cadrului legal și alte informații relevante pe care le-a primit misiunea în cursul monitorizării. Raportul conține 50 de recomandări adresate diferitelor părți interesate în vederea eliminării deficiențelor identificate și perfecționării cadrului juridic și a practicii juridice în conformitate cu standardele internaționale.

ENEMO dorește să-și exprime mulțumirile față de toți interlocutorii misiunii, reprezentanți ai instituțiilor publice, organele electorale și în special Comisia Electorală Centrală, concurenții electorali, societatea civilă, mass-media, comunitatea internațională și toate celelalte organizații și persoane pentru cooperarea și sprijinul lor.

MIOA a ENEMO în Moldova pentru Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 a fost posibilă datorită sprijinului generos al Delegației Uniunii Europene, al Institutului Național Democrat și al Regatului Țărilor de Jos.

¹<https://bit.ly/3fgSVZi>

²<https://bit.ly/3fd4wZq>

I CONTEXT ȘI EVOLUȚII POST-ELECTORALE

Ultimele alegeri parlamentare desfășurate în februarie 2019 nu s-au materializat cu o majoritate parlamentară stabilă. Doar patru formațiuni politice au acces în Parlament, fără însă a obține o majoritate clară: (1) Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), (2) Partidul Democrat din Moldova (PDM), (3) Blocul ACUM - un bloc electoral format din partidele DA și PAS și (4) Partidul Șor.

Noua coaliție de guvernare constituită din blocul ACUM și PSRM, 2 formațiuni politice de orientare politică opusă, a investit guvernul condus de Maia Sandu, președinta PAS. Guvernul Sandu s-a aflat la putere timp de doar 5 luni și a fost înlocuit cu un guvern condus de premierul Ion Chicu, numit de coaliția PSRM-PDM. Prim-ministrul Chicu a demisionat după ce Maia Sandu a fost aleasă în calitate de Președinte al Republicii Moldova în urma celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale din noiembrie 2020, învingându-l pe președintele în exercițiu de atunci, Igor Dodon. Demisia premierului Chicu a fost urmată de formarea unui guvern interimar condus de Prim-ministrul Aureliu Ciocoi, care deținea funcția de Ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene.

Alegerile parlamentare anticipate au fost declanșate după ce noul Președinte ales al țării doamna Maia Sandu și majoritatea parlamentară constituită, în principal, din deputații din partea PSRM și PDM nu au reușit să ajungă la un consens privind formarea unui nou guvern. În conformitate cu prevederile Constituției, președintele numește un candidat la funcția de prim-ministru după consultări cu fracțiunile parlamentare. În cazul în care Parlamentul nu reușește să numească un prim-ministru după cel puțin două tentative, Președintele are dreptul să dizolve Parlamentul. Președintele țării a efectuat o serie de manevre, inclusiv a propus candidați care nu puteau întruni numărul majoritar de voturi.

Prima tentativă de instituire a unui guvern nou a avut loc la 11 februarie 2021. Totuși, Natalia Gavrilița nu a obținut votul de încredere din partea Parlamentului. PSRM și partenerii acestuia din parlament au propus candidatura fostei ministre a finanțelor Mariana Durleșteanu pentru funcția de prim-ministru. Deși a avut sprijinul a 54 din 101 de deputați, candidatura acesteia a fost respinsă de Președinta Maia Sandu.

La 25 martie, Parlamentul urma să examineze solicitarea de investitură a candidaturii lui Igor Grosu, dar tentativa a eșuat din lipsă de cvorum. La 29 martie, prin demersul adresat Curții Constituționale, Maia Sandu a solicitat Curții să constate existența circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. Pentru a preveni dizolvarea Parlamentului, majoritatea parlamentară a declarat stare de urgență în legătură cu pandemia de COVID-19. La 28 aprilie starea de urgență a fost declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională. Ulterior, în aceeași zi, Președintele Sandu a semnat decretul de dizolvare a Parlamentului și a anunțat data alegerilor parlamentare anticipate - 11 iulie.

Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie au avut loc într-un mediu competitiv. Concurenții electorali au putut desfășura campania electorală fără obstacole majore, iar alegătorii au avut ocazia să își exercite dreptul constituțional la vot. Ziua alegerilor a fost calmă, iar observatorii ENEMO nu au identificat incidente majore.

În urma alegerilor, mandate de deputat în Parlament au obținut 3 concurenți electorali: Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) - 63 de mandate (52,80%); Blocul Electoral al Comuniștilor și

Socialiștilor (BECS) - 32 de mandate (27,17%) și Partidul Sor - 6 mandate (5,74%). Participarea la vot a constituit 52,30%. Rezultatele alegerilor au fost validate de către Curtea Constituțională la 23 iulie. În urma acesteia, prima ședință a Parlamentului nou ales a avut loc pe 26 iulie. PAS a obținut o majoritate în Parlament și a declarat că va forma un guvern fără coaliție. La 30 iulie, Președintele Sandu a desemnat-o pe Natalia Gavrilița la funcția de Prim-ministru. La 6 august, 61 de deputați de la PAS au acordat vot de încredere Guvernului propus de Natalia Gavrilița. Noul Guvern va fi format din 13 ministere în loc de 9 ca urmare a divizării unor ministere.

Alegerile parlamentare anticipate și rezultatul acestora au fost considerate o etapă importantă pentru dezvoltarea democratică continuă a țării și integrarea europeană a acesteia. PAS s-a angajat să realizeze toate reformele relevante în acest scop.

II CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Cadrul legal

Cadrul legislativ care reglementează alegerile este un cadru cuprinzător și poate garanta desfășurarea unor alegeri echitabile și democratice, dacă este pus în aplicare cu bună-credință. Cele mai importante acte legislative care reglementează alegerile parlamentare sunt Constituția Republicii Moldova, Codul electoral, Legea privind partidele politice și Legea cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri”. Unele aspecte ale procesului electoral sunt reglementate de Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Codul penal, Codul administrativ, Codul contravențional etc. În plus, acte normative relevante sunt adoptate și de Comisia Electorală Centrală (CEC). Totodată, Republica Moldova a ratificat un număr mare de tratate internaționale care reglementează protecția drepturilor omului, mai multe aspecte ale cărora se referă la alegeri.³

Pentru alegerile parlamentare anticipate din 2021 nu au fost adoptate modificări la Codul electoral sau alte legi relevante. Unele modificări importante adoptate la scurt timp după alegerile parlamentare din 2019 au vizat aspecte precum finanțarea campaniilor,⁴ sistemul electoral și alte aspecte.⁵ Modificările adoptate în 2020 au fost în cea mai mare parte de natură tehnică și nu au produs schimbări substanțiale în legislație. În consecință, mai există câteva aspecte care trebuie abordate. În special, este vorba de soluționarea litigiilor electorale, utilizarea abuzivă a resurselor administrative și supravegherea finanțării campaniei.

ENEMO consideră că trebuie realizată o reformă electorală incluzivă cu implicarea tuturor părților interesate importante pentru a elabora modificările necesare la Codul electoral și la alte acte legislative în vederea eliminării neînțelegerilor și a interpretărilor diferite ale legislației cauzate de ambiguitatea, neclaritatea sau insuficiența reglementărilor.

La 3 iunie curent, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) a adoptat Hotărârea nr. 56 prin care a aprobat „Instrucțiunea privind organizarea și desfășurarea de către Comisia Electorală Centrală a scrutinelor electorale în condițiile situației pandemice prin infecția COVID-19”.⁶ Deși hotărârea a fost adoptată cu anumite întârzieri, după ce campania începuse deja la 21 mai, aceasta poate fi apreciată ca un pas înainte în vederea evitării răspândirii infecției COVID-19 în perioada electorală. Un aspect pozitiv a fost și adoptarea unor prevederi speciale pentru a permite persoanelor aflate în auto-izolare să voteze prin intermediul urnei mobile. Totodată, trebuie remarcat faptul că Instrucțiunea a prevăzut o abordare diferită față de diferite categorii de alegători care prezintă simptome de infecție respiratorie și a inclus unele derogări de la Codul electoral.⁷

³ Printre acestea se numără Convenția europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale; Pactul internațional privind drepturile civile și politice (PIDCP); Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW); Convenția asupra drepturilor politice ale femeii; Pactul internațional privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD); Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD) etc.

⁴ De exemplu, reducerea limitelor donațiilor; asigurarea dreptului de donație al cetățenilor Republicii Moldova care locuiesc în străinătate; etc.

⁵ De exemplu, a fost interzisă agitația electorală nu numai în ziua alegerilor, ci și în ziua precedentă.

⁶ Hotărârea Nr. 56 a Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică din 03.06.2021

⁷ Pentru mai multe detalii, a se vedea secțiunile Administrarea procesului electoral și Înregistrarea alegătorilor.

Sistemul electoral

Alegerile pentru Parlamentul unicameral al Republicii Moldova sunt organizate o dată la fiecare patru ani. Sistemul electoral a suferit schimbări importante de la ultimele alegeri parlamentare din 2019. Sistemul electoral mixt a fost înlocuit cu sistemul de reprezentare proporțională. Cei 101 de deputați sunt aleși în baza unui sistem de reprezentare proporțională (sistem de reprezentare proporțională pe liste de partid) cu liste de partid închise și o singură circumscripție națională.

Mandatele de deputat în Parlament se distribuie între candidații electorali care au obținut minimul necesar de voturi pentru trecerea pragului de reprezentare prevăzut de legislație. Pragul electoral la nivel național variază în funcție de tipul listei: 5% pentru partide sau organizații social-politice; 7% pentru un bloc electoral format din două sau mai multe partide. Candidații independenți trebuie să treacă pragul de 2%.⁸ Cel puțin o treime din alegătorii înscrși pe listele electorale trebuie să participe la alegeri pentru ca alegerile să fie validate.

Codul electoral prevede că listele candidaților pentru alegeri trebuie întocmite respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. În plus, pentru alegerile parlamentare anticipate a fost aplicată o nouă regulă privind poziționarea candidaților pe listă, potrivit căreia, cel puțin 4 din 10 candidați ar trebui să fie de fiecare sex. Înregistrarea trebuie refuzată dacă nu se respectată cerința privind cota de gen.

⁸În 2019, ca urmare a modificărilor, pragul concurenților a fost redus - pentru un partid sau o organizație socio-politică de la 6% la 5%, iar pentru un bloc electoral de la 8% la 7% din voturile valabile. De asemenea, pentru candidații independenți a fost reintrodus pragul de 2%.

III ORGANELE ELECTORALE

Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 au fost gestionate de o administrație electorală structurată în trei niveluri: Comisia Electorală Centrală (CEC), 37⁹ Consilii electorale de circumscripție (CECE) și 2.150¹⁰ Birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV)¹¹. CEC a supravegheat activitatea consiliilor electorale de circumscripție și a birourilor electorale ale secțiilor de votare, și a fost responsabilă de înregistrarea concurenților electorali, compilarea și distribuirea listelor electorale, supravegherea finanțării campaniilor, totalizarea rezultatelor alegerilor etc. Consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare au administrat procedurile de votare și de numărare a voturilor în ziua alegerilor.

Comisia Electorală Centrală

CCEC este un organ permanent cu un mandat pentru cinci ani.¹² CEC este constituită din 9 membri. 1 membru este desemnat de către Președintele Republicii Moldova, iar ceilalți 8 membri sunt desemnați de către Parlament, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției¹³. Chiar dacă mandatul actualilor membri ai CEC a expirat la 17 iunie 2021, mandatul lor a fost prelungit, în conformitate cu cadrul legal¹⁴.

CEC s-a confruntat cu mai multe provocări în cadrul acestor alegeri, inclusiv un buget insuficient pentru finanțarea integrală a procesului electoral (în pofida mai multor cereri adresate Guvernului), provocarea organizării secțiilor de votare în străinătate și a celor pentru alegătorii din stânga Nistrului, problema de reglementare a transportului alegătorilor în ziua alegerilor, implementarea măsurilor de prevenire a infecției COVID-19 și organizarea procesului de votare, asigurând în același timp protecția sănătății alegătorilor, a membrilor organelor electorale și a altor părți interesate.

CEC a avut o prestație preponderent eficientă și transparentă pe parcursul întregii perioade electorale și în contextul aspectelor observate. Cu toate acestea, mai mulți interlocutori și-au exprimat îngrijorarea că, în anumite cazuri, procesul de luare a deciziilor CEC a fost motivat politic. Îngrijorările s-au referit la hotărârea privind constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate, constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii de pe malul stâng al Nistrului, precum și neadoptarea unei hotărâri privind transportul organizat al alegătorilor în ziua alegerilor. Conform standardelor internaționale și celor mai bune practici, administrația electorală trebuie să-și îndeplinească atribuțiile într-un mod imparțial din punct de vedere politic și eficient din punct de vedere administrativ, ca parte a angajamentului de a asigura transparența proceselor electorale¹⁵. Contrar acestui principiu, ENEMO a observat cazuri de polarizare, precum și un nivel ridicat de dezacord în rândul membrilor CEC cu privire la toate aspectele menționate mai sus.

⁹Numărul consiliilor electorale de circumscripție se ridică la 38, dar numai 37 dintre acestea au fost constituite de CEC. CECE nr. 3, desemnat pentru circumscripția electorală Bender, nu a fost constituit. CECE nr. 37 cuprinde secțiile de votare înființate pentru alegătorii din stânga Nistrului, inclusiv municipiul Bender și unele localități din raionul Căușeni.

¹⁰Inclusiv BESV pentru cele 41 secții de votare constituite pentru alegătorii care locuiesc în stânga Nistrului și 150 secții de votare constituite pentru alegătorii din străinătate.

¹¹La ultimele alegeri prezidențiale desfășurate în 2020 au fost constituite 2143 BESV, iar la ultimele alegeri parlamentare desfășurate în 2019 au fost constituite 2141 BESV.

¹²Componența actuală a CEC a fost aprobată în iunie 2016.

¹³În iunie 2019, componența CEC a fost modificată, după demisia președintelui și vicepreședintelui, după care și-au început activitățile un nou președinte, vicepreședinte și secretar.

¹⁴Art. 17, para. (6) al Codului Electoral: În cazul în care mandatul Comisiei Electorale Centrale expiră în cursul perioadei electorale, mandatul se prelungește de drept până la finele acestei perioade și intrarea ulterioară în funcție a noilor membri, dar cu cel mult 90 de zile.

¹⁵Codul bunelor practici în materie electorală, Secțiunea II.3.1: „Numai transparența, imparțialitatea și independența față de orice manipulare politică vor asigura o bună administrare a procesului electoral, începând cu perioada preelectorală până la finalizarea procesării rezultatelor.”

Ar trebui să fie garantat un grad mai ridicat de imparțialitate a CEC, prin numirea unor membri noi ai CEC pe baza criteriilor de profesionalism, imparțialitate și integritate, printr-un proces de selecție incluziv și transparent, la care ar trebui să participe OSC-uri independente și cu reputație recunoscută.

Parlamentul Republicii Moldova a fost dizolvat și nu a fost în drept să modifice Legea bugetului de stat pentru anul 2021 în vederea alocării resurselor financiare pentru organizarea alegerilor. În această situație, CEC a solicitat Guvernului să aloce mijloacele financiare necesare pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie. Cheltuielile estimate de CEC au însumat 125.046.700 MDL¹⁶. La 12 mai, Guvernul a decis să aloce 70.000.000 de lei¹⁷ din fondul de rezervă al Guvernului, ceea ce reprezintă doar 56% din suma totală solicitată de CEC pentru acoperirea cheltuielilor. Deși 12.000.000 de lei au fost oferiți în natură de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, iar 7.000.000 de lei au fost cheltuiți direct de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene pentru secțiile de votare din străinătate, au fost necesari încă 22.400.000 de lei. Conform informațiilor obținute de misiune, Guvernul putea oferi fonduri suplimentare, dar o decizie în acest sens nu a fost adoptată înainte de ziua alegerilor, deoarece decizia nu a fost susținută de majoritatea membrilor Guvernului. În mai multe rânduri, ENEMO și-a exprimat îngrijorarea cu privire la impactul finanțării insuficiente asupra bunei desfășurări a procesului electoral și a solicitat autorităților moldovenești să întreprindă toate măsurile necesare pentru a soluționa această problemă în timp util. Hotărârea Guvernului¹⁸ pentru alocarea mijloacelor financiare restante CEC a fost adoptată în cele din urmă la 14 iulie.

Parlamentul Republicii Moldova ar trebui să identifice și să adopte mecanisme juridice care vor garanta finanțarea integrală pentru organizarea și desfășurarea alegerilor anticipate.

CEC a realizat activitățile necesare pentru organizarea alegerilor, preponderent în termenele stabilite,¹⁹ cu excepția termenului stabilit pentru constituirea secțiilor de votare în străinătate, din cauza examinării întârziate a contestațiilor cu privire la subiectul în cauză. De asemenea, organele electorale inferioare²⁰ au reușit în general să respecte termenele prevăzute.

Toate secțiile de votare, inclusiv cele pentru alegătorii din străinătate și birourile electorale ale acestora ar trebui să fie constituite până la termenul prevăzut de legislație, pentru a asigura securitatea juridică și eficiența procesului de votare.

Ședințele ordinare ale CEC au fost organizate de 2 ori pe săptămână, iar ședințele extraordinare au avut loc la necesitate. Din cauza pandemiei de COVID-19, ședințele au fost organizate în format hibrid (online și cu prezență fizică). Ședințele CEC au fost deschise pentru observatori și mass-media. În perioada electorală și începând cu 5 mai²¹, CEC a organizat 33 de ședințe²² și a adoptat în total 242 de hotărâri referitoare nemijlocit la organizarea și desfășurarea acestor alegeri. Majoritatea hotărârilor s-au referit la acreditarea observatorilor, constituirea circumscripțiilor electorale și a organelor electorale inferioare, înregistrarea concurenților electorali, finanțarea campaniilor electorale etc. CEC a reușit să informeze publicul prin difuzarea în direct a ședințelor pe Facebook și YouTube și publicarea în timp util a agendelor ședințelor²³

¹⁶Hotărârea CEC Nr. 4816 din 30.04.2021 cu privire la aprobarea devizului de cheltuieli estimativ pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Devizul de cheltuieli estimativ pentru activitatea Comisiei Electorale Centrale, consiliilor electorale de circumscripție de nivel II, birourilor electorale ale secțiilor de votare din țară, birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate și cheltuieli pentru echipament/bunuri AntiCovid în sumă de 122 925,4 mii lei și Devizul de cheltuieli estimativ pentru activitatea Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral pe lângă CEC în sumă de 2 121,3 mii lei.

¹⁷Hotărârea Guvernului nr. 57 din 12.05.2021 privind alocarea mijloacelor financiare.

¹⁸Hotărârea Guvernului nr. 105 din 14.07.2021 privind alocarea mijloacelor financiare.

¹⁹<https://bit.ly/3vP8m08>

²⁰Întârzieri minore au fost observate de MIOA a ENEMO în ceea ce privește respectarea termenului pentru constituirea consiliilor electorale de circumscripție și alegerea președinților, vicepreședinților și secretarilor acestora.

²¹La 5 mai, CEC a adoptat Programul calendaristic, Anexa la Hotărârea CEC nr. 4817.

²²Misiunea a putut să observe 23 de ședințe ale CEC.

²³Potrivit Articolului 25, alin. (2) al Codului Electoral, ședințele Comisiei se anunță cu 48 de ore înainte de desfășurarea lor, cu excepția ședințelor din perioada electorală, când trebuie anunțate într-un termen mai scurt în virtutea faptului că problemele cer o examinare urgentă.

și a hotărârilor adoptate. CEC a organizat 2 conferințe de presă înainte de ziua alegerilor și 5 conferințe de presă în ziua alegerilor. CEC a oferit informații în timp real despre prezența la vot în ziua alegerilor și rezultatele preliminare ale alegerilor la scurt timp după începerea procesului de numărare a voturilor, ceea ce a contribuit la creșterea transparenței procesului.

Site-ul CEC conține informații în limba de stat și în limbile rusă și engleză. Doar informațiile în limba de stat au fost actualizate în mod regulat, iar versiunile site-ului web în celelalte două limbi au inclus doar unele informații. ENEMO constată că informațiile relevante, cum ar fi procesele-verbale ale ședințelor CEC, au fost publicate cu mare întârziere, iar hotărârile consiliilor electorale de circumscripție nu au fost publicate deloc, ceea ce a limitat transparența conduitei generale a administrației electorale.

Site-ul web al CEC ar trebui să fie actualizat în mod sistematic, asigurând totodată publicarea la timp și simultană a tuturor documentelor relevante atât în limba oficială, cât și în limba rusă.

Organele electorale de toate nivelurile ar trebui să publice hotărârile și procesele-verbale ale ședințelor în timp util, pentru a spori transparența și accesul la informațiile de interes public.

CEC a decis²⁴ să tipărească 3.644.642 de buletine de vot, inclusiv cele pentru secțiile de votare din străinătate²⁵, precum și cele pentru alegătorii de pe malul stâng al Nistrului²⁶. Din numărul total de buletine de vot, 2.815.844 au fost tipărite în limba de stat și 828.798 în limba rusă.

Înainte de alegerile prezidențiale din 2020, CEC a adoptat o hotărâre²⁷, conform căreia transportul alegătorilor la secțiile de votare în ziua alegerilor (cu excepția cazurilor alegătorilor cu dizabilități) reprezintă o încălcare. O astfel de hotărâre nu a fost adoptată pentru alegerile parlamentare anticipate din 2021. Proiectul de hotărâre la acest subiect nu a obținut un număr suficient de voturi din partea membrilor CEC. În ziua alegerilor, Inspectoratul General al Poliției a fost informat despre 60 de cazuri de transport al alegătorilor. ENEMO și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa reglementărilor privind transportul alegătorilor atunci când acesta este utilizat ca mijloc de exercitare a presiunii asupra alegătorilor și de cumpărare a voturilor.

Partidele politice nu ar trebui să organizeze transportul alegătorilor în ziua alegerilor. Autoritățile statului ar trebui să investigheze posibilele presiuni asupra alegătorilor și cazurile de cumpărare a voturilor în contextul transportului organizat al alegătorilor în ziua alegerilor.

CEC și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) au desfășurat o campanie națională de educare a alegătorilor²⁸ și au publicat informații legate de procesul electoral pe propriile site-uri web. CICDE a produs și a difuzat videoclipuri educaționale, podcast-uri, meme-uri, curs de învățare electronică și videoclipuri de la experți, iar CEC a produs videoclipuri informative care au fost difuzate preponderent în mass-media tradiționale pe toată perioada alegerilor.

Programul de instruire pentru funcționarii electorali elaborat de CEC și CICDE a inclus atât instruire în format online²⁹ cât și instruire cu prezență fizică³⁰ care s-au desfășurat în limba

²⁴Hotărârea CEC Nr. 5062 din 25.06.2021.

²⁵CEC a tipărit 726.700 de buletine de vot pentru secțiile de votare din străinătate, dintre care 662.600 în limba de stat și 64.100 în limba rusă.

²⁶Pentru cele 41 de secții de votare constituite pentru alegătorii din stânga Nistrului (regiunea transnistreană) au fost tipărite 123.000 de buletine de vot, dintre care 41.000 în limba de stat și 82.000 în limba rusă.

²⁷Hotărârea CEC Nr. 4390 din 20.10.2020 cu privire la unele aspecte ce țin de transportul organizat al alegătorilor la secțiile de votare în ziua alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020.

²⁸Campania de educație electorală online și offline pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 „Învăță cu Noi, Alege Singur” a ajuns la 23476 de alegători, inclusiv persoane cu dizabilități, minorități etnice, alegători din diaspora și alegători din stânga Nistrului.

²⁹Prima sesiune de instruire pentru membrii CECE, transmisă în direct pe YouTube pe 22 mai, a fost urmărită în direct de 80 de membri ai CECE și vizualizată de 1169 de ori. Prima sesiune de instruire pentru membrii BESV în limba de stat, transmisă în direct pe YouTube pe 16 iunie a fost urmărită de 450 de membri ai BESV și vizualizată de 5188 ori, iar sesiunea de instruire în limba rusă a fost urmărită în direct de 200 de membri ai BESV și vizualizată de 2932 de ori.

³⁰301 din 337 de membri (89%) de la 37 CECE au participat la 37 de sesiuni de instruire cu prezență fizică organizate în perioada 2-5 iunie. 5193 din 17306 membri (30%) de la 2000 de BESV din țară au participat la 194 sesiuni de instruire cu prezență fizică organizate în perioada 22 iunie – 2 iulie. 600 din 1422 de membri ai BESV (42%) de la 150 de secții de votare constituite în străinătate au participat la 23 de webinare organizate în perioada 2-4 iulie.

de stat și în limba rusă. CICDE a organizat instruirii suplimentare pentru registratorii RSA³¹, operatorii SIAS-A³², judecători³³, polițiști³⁴ și jurnaliști³⁵.

CEC a creat un Centru de apel³⁶ pentru alegători³⁷, care a oferit informații despre secțiile de votare, procedurile de vot etc. Operatorii Centrului de apel au oferit asistență membrilor organelor electorale³⁸ inferioare, precum și persoanelor responsabile de gestionarea listelor electorale din cadrul autorităților publice locale³⁹ și altor părți interesate⁴⁰.

CEC s-a bazat pe instrucțiunile⁴¹ emise de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) cu privire la atenuarea riscurilor pentru sănătatea publică legate de pandemia COVID-19 în timpul alegerilor, care au fost similare cu cele emise pentru alegerile prezidențiale din 2020. Cu toate acestea, unele măsuri prevăzute de instrucțiunile CNESP nu au fost în deplină concordanță cu legislația electorală⁴². Deși discrepanțele nu au fost remediate de CEC, acestea nu au afectat, în general, procedurile din ziua alegerilor. CEC a oferit organelor electorale inferioare echipamente de protecție împotriva COVID-19. Cu toate acestea, în ziua alegerilor, măsurile de protecție nu au fost întotdeauna respectate la secțiile de votare monitorizate de către ENEMO (a se vedea secțiunea Ziua alegerilor).

Consiliile electorale de circumscripție (CECE)

37 de CECE au fost constituite ad-hoc pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie, în conformitate cu cadrul legal⁴³, toate termenele fiind respectate⁴⁴.

Consiliile electorale de circumscripție trebuie să fie formate dintr-un număr impar de membri, cel puțin 7 și cel mult 11. Majoritatea CECE-urilor au fost formate din 9 membri⁴⁵, cu excepția CECE 1 (municipiul Chișinău) care a fost format din 11 membri și CECE 38 (pentru secțiile de votare constituite în străinătate), care a fost format din 10⁴⁶ membri. CEC nu a luat măsurile necesare pentru a modifica componența CECE 38, care, în contradicție cu Codul electoral, era format dintr-un număr par de membri. Cele 37 consilii electorale de circumscripție au fost constituite dintr-un număr total de 336 de membri, dintre care 220 femei (65%) și 116 bărbați (35%). Conform Codului electoral, 2 membri ai consiliilor electorale de circumscripție trebuie să fie numiți de instanțele de judecată, 2 membri - de către consiliile locale de nivelul

³¹ <https://bit.ly/3zTNGGP>

³² <https://bit.ly/2Vp8XZZ>; <https://bit.ly/2VkpEm>

³³ <https://bit.ly/37aimX>

³⁴ <https://bit.ly/3fce5rp>

³⁵ <https://bit.ly/3C0gDTC>

³⁶ https://a.cec.md/ro/astazi-isi-incepe-activitatea-centrul-de-apel-pentru-alegerile-2781_99745.html

³⁷ 1,441 de alegători au fost ajutați de operatorii centrului de apel.

³⁸ 9 membri ai CECE, 13 operatori ai CECE, 321 membri ai BESV și 553 operatori ai BESV au fost ajutați de centrul de apel.

³⁹ 31 de registratori ai APL au fost ajutați de operatorii centrelor de apel.

⁴⁰ 1 concurent electoral, 4 reprezentanți ai concurenților, 4 observatori și 1 reprezentant al unei instituții de presă au fost ajutați de operatorii centrului de apel.

⁴¹ https://gov.md/sites/default/files/hotarirea_cnesp_nr.56_din_03.06.2021.pdf

⁴² Conform acestor instrucțiuni, președintele organului electoral are dreptul să înlocuiască (partea 2, alin. 2.1 b) un membru al organului electoral sau un membru al personalului auxiliar și să restricționeze accesul vizitatorilor (partea 2, alin. 2.2). Instrucțiunile CNESP conțin o referință la orele de votare (partea 4, alin. 4.11), de la 08:00 la 21:00, iar în conformitate cu Codul electoral (articolul 5), votarea în Ziua alegerilor trebuie să înceapă la ora 07:00. Predarea documentelor și a materialelor electorale trebuie efectuată de către președintele organului electoral, însoțit de cel mult un membru (partea 5, alin. 5.2) conform instrucțiunilor CNESP, iar în conformitate cu Codul electoral, această procedură trebuie efectuată de către președintele BESV însoțit de un polițist și cel puțin 2 membri ai BESV respectiv (articolul 63 alin. (6)).

⁴³ Art. 28 alin. (1) și Art. 80 alin. (1) al Codului Electoral; Punctele (8) - (9) ale Regulamentului privind particularitățile constituirii și funcționării secțiilor de votare pentru alegătorii Republicii Moldova domiciliați în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (Transnistria), municipiul Bender și unele localități ale raionului Căușeni, aprobat prin hotărârea CEC Nr. 1567/2018.

⁴⁴ La 13.05.2021 CEC a constituit 38 de circumscripții electorale (Hotărârea Nr. 4836), iar la 21.05.2021 CEC a constituit 37 de consilii electorale de circumscripție (hotărârile Nr. 4861 - 4897). CEC nu a constituit un consiliu electoral de circumscripție pentru circumscripția electorală nr. 3 (Bender).

⁴⁵ https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/C2_tabel_date%20de%20contact%20a%20CECE%20II.pdf

⁴⁶ Inițial, Consiliul electoral de circumscripție nr. 38 avea 11 membri. Pe 14 iunie, Secrieru Victor și-a dat demisia. În aceeași zi, CEC a decis modificarea hotărârii nr. 4897 din 21.05.2021 privind constituirea CECE 38 prin hotărârea Nr. 4992 din 14.06.2021, prin excluderea domnului Secrieru de pe lista membrilor CECE 38. CEC nu a decis nici să-l înlocuiască, nici să excludă un alt membru, pentru a se conforma Codului electoral.

doi sau de Adunarea Populară a UTA Găgăuzia, iar partidele politice și alte organizații social-politice reprezentate în Parlament trebuie să numească câte 1 candidat fiecare⁴⁷. În termen de 3 zile de la constituire, consiliile electorale de circumscripție trebuie să aleagă prin vot secret un președinte, un vicepreședinte și un secretar din rândurile membrilor lor. ENEMO constată că au fost respectate termenele prevăzute pentru procedurile de alegere în funcții executive ale consiliilor electorale de circumscripție și publicarea informației despre componența, amplasarea și datele de contact ale acestora.

CEC a făcut 9 modificări în componența CECE, dintre care 8 înlocuiri și 1 excludere. Nu există un termen legal după care nu este permisă înlocuirea membrilor CECE. Cu toate acestea, înlocuirea membrilor nu pare să afecteze negativ procesul electoral în general.

Ar putea fi examinată posibilitatea stabilirii termenelor legale pentru înlocuirea membrilor organelor electorale inferioare.

Responsabilitățile principale ale CECE au inclus constituirea BESV, oferirea sprijinului necesar acestora, examinarea eventualelor contestații împotriva activităților BESV și totalizarea rezultatelor alegerilor primite de la BESV din jurisdicția lor. Consiliile electorale de circumscripție s-au bucurat de încrederea mării majorități a interlocutorilor misiunii față de prestația lor generală și imparțialitatea lor.

Consiliile electorale de circumscripție au afișat hotărârile și alte informații relevante în locurile special stabilite la sediile lor. Mai multe consilii electorale de circumscripție și-au publicat hotărârile pe pagina oficială a unității administrative respective de nivelul doi⁴⁸. Toate consiliile electorale de circumscripție au expediat în mod sistematic hotărârile lor la CEC. Cu toate acestea, ENEMO remarcă faptul că în cadrul acestui scrutin nu a existat o secțiune dedicată pe site-ul web al CEC pentru hotărârile consiliilor electorale de circumscripție, o practică aplicată în ultimele alegeri parlamentare din 2019. ENEMO consideră că acest fapt este un pas în urmă în ceea ce privește transparența și informarea publicului.

Codul electoral ar trebui modificat pentru a stabili obligativitatea publicării hotărârilor consiliilor electorale de circumscripție pe site-ul web al CEC.

Secțiile de votare (SV) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV)

Pentru desfășurarea procedurilor de votare și numărare a voturilor, circumscripțiile electorale trebuie să fie împărțite în secții de votare. Secțiile de votare sunt constituite de consiliile electorale de circumscripție în localități pe baza recomandărilor din partea primarilor orașelor (municipiilor), sectoarelor și satelor (comunelor), cu cel puțin 35 de zile înainte de ziua alegerilor. La fiecare secție de votare trebuie să fie repartizați de la 30 până la 3.000 de alegători, deși acest plafon poate fi depășit cu cel mult 10%, la propunerea primarilor respectivi. De regulă, secțiile de votare sunt constituite în spații proprietate publică și trebuie să fie amenajate astfel încât să faciliteze accesul persoanelor în vârstă și al persoanelor cu dizabilități.

⁴⁷Adunarea Populară a UTA Găgăuzia (CECE 36), Municipiul Chișinău (CECE 1) și consiliile locale de nivelul doi din Dubăsari (CECE 15), Fălești (CECE 17) și Taraclia (CECE 33) nu au desemnat niciun membru pentru respectivele CECE. CEC a desemnat ceilalți membri ai CECE 1, 15, 17, 33 și 36 din Registrul funcționarilor electorali.

⁴⁸CECE 2, Bălți; CECE 4, Anenii Noi; CECE 7, Cahul; CECE 10, Căușeni; CECE 12, Criuleni; CECE 16, Edineț; CECE 17, Fălești; CECE 18, Florești; CECE 20, Hâncești; CECE 22, Leova; CECE 24, Ocnița; CECE 29, Soroca; CECE 30, Strășeni.

Numărul total al secțiilor de votare a fost 2150⁴⁹, dintre care 150⁵⁰ pentru alegătorii din străinătate și 41⁵¹ pentru alegătorii din stânga Nistrului. CEC a fost nevoit să modifice hotărârea privind constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate⁵², care, inițial, au fost constituite fără respectarea celor trei criterii⁵³ prevăzute de Codul electoral, precum și hotărârea privind constituirea secțiilor de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului⁵⁴. Ambele hotărâri, inclusiv cele modificate, au fost contestate în mai multe instanțe de judecată⁵⁵.

Hotărârile privind numărul și amplasarea secțiilor de votare care urmează să fie constituite pentru alegătorii din străinătate și cele pentru alegătorii din stânga Nistrului (Transnistria) ar trebui luate înainte de alegeri, pe baza unor consultări ample cu părțile interesate relevante și în mod transparent.

Birourile electorale ale secțiilor de votare trebuiau să fie constituite de consiliile electorale de circumscripție cu cel puțin 25 de zile înainte de alegeri (adică cel târziu la 15 iunie 2021) și trebuiau să fie formate dintr-un număr impar de membri, de la 5 la 11. 3 candidați sunt desemnați de consiliile locale, iar ceilalți membri sunt desemnați de partidele politice și organizațiile social-politice reprezentate în Parlament, câte un candidat de la fiecare formațiune. Observatorii ENEMO au raportat că, în câteva cazuri, consiliile locale⁵⁶ și partidele politice⁵⁷ nu au prezentat consiliilor electorale de circumscripție candidaturi pentru BESV. În astfel de cazuri, membrii au fost desemnați din Registrul funcționarilor electorali de către consiliile electorale de circumscripție.

Observatorii ENEMO au raportat câteva cazuri de întârzieri în procesul de constituire a BESV și alegere a președinților, vicepreședinților și secretarilor acestora, care însă nu au influențat semnificativ integritatea procesului.

Cele 2150 de BESV au fost formate din 18728 de membri în total (inclusiv 1422 de membri ai BESV pentru secțiile de votare constituite pentru alegătorii din străinătate). Consiliile electorale de circumscripție nu au respectat prevederile Codului electoral privind componența a mai mult

⁴⁹În termenul prevăzut de lege, au fost constituite 2142 secții de votare, dintre care 139 pentru alegătorii din străinătate și 44 pentru alegătorii din stânga Nistrului.

⁵⁰Pentru alegerile prezidențiale din 2020 au fost constituite 139 de secții de votare; pentru alegerile parlamentare din 2019 au fost constituite 123 de secții de votare pentru alegătorii din străinătate.

⁵¹Pentru alegerile prezidențiale din 2020 au fost constituite 42 de secții de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului.

⁵²Hotărârea CEC Nr. 4966 din 05.06.2021 cu privire la constituirea secțiilor de votare în străinătate pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 a fost modificată prin Hotărârea CEC Nr. 4974 din 08.06.2021 și Hotărârea CEC Nr. 5060 din 23.06.2021. CEC a decis inițial să constituie 139 de secții de votare, apoi să majoreze numărul acestora până la 146 și după mai multe hotărâri judecătorești să constituie 150 de secții de votare pentru alegătorii din străinătate. Prima hotărâre s-a soldat cu proteste din partea mai multor concurenți electorali, precum și critici din partea Președintelui, Guvernului și societății civile.

⁵³În conformitate cu art. 31, alin. (3) al Codului Electoral al Republicii Moldova, secțiile de votare pentru alegătorii din străinătate sunt organizate de CEC cu acordul prealabil al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) în baza numărului alegătorilor care au participat la scrutinul precedent, organizat în circumscripția națională, în baza înregistrării prealabile a cetățenilor moldoveni aflați în străinătate, dar și în baza informației obținute de către MAEIE de la autoritățile competente ale țărilor de reședință a cetățenilor Republicii Moldova privind numărul și adresa acestora. MAEIE a propus CEC să organizeze 191 secții de votare.

⁵⁴Hotărârea CEC Nr. 4965 din 05.06.2021 cu privire la organizarea secțiilor de votare pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului (Transnistria), municipiul Bender și unele localități ale raionului Căușeni, modificată prin Hotărârea Nr. 4999 din 15.06.2021. CEC a decis inițial să deschidă 44 secții de votare pentru cetățenii care locuiesc pe malul stâng al Nistrului, dintre care 3 în localități controlate doar parțial de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova: 2 în municipiul Bender și 1 în comuna Corjova din raionul Dubăsari. Ulterior, Inspectoratul General al Poliției a informat CEC că, după discuțiile cu Comisia Unificată de Control din 10 iunie privind acțiunile care ar putea pune în pericol buna desfășurare a procesului electoral, au fost identificate dificultăți potențiale care ar putea afecta negativ buna funcționare a scrutinului în secțiile de votare din Bender și Corjova. Astfel, CEC a trebuit să modifice prima hotărâre și să reducă numărul total al secțiilor de votare de la 44 la 41, excluzând astfel secțiile de votare din Bender și Corjova.

⁵⁵Blocul electoral „RENATO USATÎI”, Partidul Politic PAS (Partidul Acțiune și Solidaritate), Partidul Politic Platforma DA (Platforma Demnitate și Adevăr), Partidul Politic PUN (Partidul Unității Naționale), Partidul Politic AUR (Alianța pentru Unirea Românilor), Partidul Politic Democrația Acasă și Partidul Politic PACE (Acasă Construim Europa) au contestat inițial hotărârea CEC nr. 4966 și, ulterior, hotărârea CEC nr. 4974 cu privire la constituirea secțiilor de votare în străinătate la Curtea de Apel Chișinău. La 17.06.2021, Curtea de Apel Chișinău a dispus anularea anexelor la Hotărârile CEC. La 18.06.2021 CEC a contestat hotărârea Curții de Apel Chișinău la Curtea Supremă de Justiție. Recursul CEC a fost respins de Curtea Supremă de Justiție la 22 iunie 2021. După consultări suplimentare cu reprezentanții MAEIE, CEC a aprobat o listă de 150 de secții de votare pentru alegătorii din străinătate cu Hotărârea nr. 5060 din 23 iunie 2021.

⁵⁶Localitățile Reci și Rădeni din Călărași, precum și orașul Ștefan Vodă (3 BESV). Municipiul Chișinău nu a reușit să asigure un cvorum atunci când Consiliul municipal a trebuit să voteze proiectul de desemnare a membrilor BESV, lăsând astfel selectarea unui număr mare de membri ai BESV pe seama CECE.

⁵⁷Partidul Politic „Platforma DA” nu a prezentat 38 de candidaturi în cadrul CECE 12, Criuleni. Alte partide politice nu au numit membri în toate consiliile electorale de circumscripție din cauza lipsei de reprezentanți, în special în sate.

de 2% din BESV la scară națională. Câteva BESV au avut un număr par de membri, dar puține BESV au avut mai mulți membri decât prevede Codul electoral.

Observatorii ENEMO au raportat câteva schimbări⁵⁸ în componența BESV, în principal din cauza retragerii membrilor BESV, precum și a deficitului de fonduri⁵⁹. Cu toate acestea, schimbările în componența BESV nu au afectat negativ procesul electoral în general. Deși înlocuirea membrilor BESV a fost o practică larg răspândită, lista actualizată a BESV nu a fost disponibilă publicului, deoarece pe site-ul web al CEC a fost afișată doar componența inițială a acestora, fiind afectată transparența componenței subdiviziunilor inferioare.

Conform Codului electoral⁶⁰, BESV trebuie să informeze populația care locuiește în raza secției de votare cu privire la data alegerilor și adresa secției de votare. În cadrul actualelor alegeri, informarea alegătorilor prin distribuirea invitațiilor cu informații despre locul și timpul votării, o practică stabilită în cadrul alegerilor anterioare, nu a fost în general desfășurată de BESV, după cum se presupune, din cauza lipsei de fonduri. Informarea alegătorilor a fost lăsată la discreția membrilor BESV, care, în unele cazuri, au publicat informațiile pe rețelele de socializare, iar în alte cazuri, au pregătit afișe și le-au plasat în locurile cele mai frecventate din orașe și sate.

Informarea alegătorilor cu privire la data alegerilor și amplasarea secției lor de votare ar trebui făcută în principal prin distribuirea unor invitații tipărite alegătorilor, precum și prin alte mijloace de comunicare.

Câțiva interlocutori i-au informat pe observatorii ENEMO că cu o săptămână înainte de ziua alegerilor, câteva SV au fost deschise oficial, dar încă nu funcționau, deoarece membrii BESV nu erau prezenți la sediul acestora. Absența membrilor BESV în SV în timpul programului de lucru este o altă problemă care trebuie soluționată.

Cadrul legal ar putea fi modificat pentru a stabili sancțiuni aplicabile membrilor birourilor electorale ale secțiilor de votare în cazul absențelor repetate de la secțiile de votare în timpul programului de lucru.

Deși activitatea BESV a fost în principal eficientă, lipsa de profesionalism și experiență a unor membri ai BESV a împiedicat într-o anumită măsură activitatea BESV, membrilor cu experiență revenind un volum de muncă mai mare. Nivelul insuficient de pregătire a unor membri ai BESV a fost una dintre principalele provocări în activitatea BESV. În pofida eforturilor CEC și CICDE de a desfășura un program cuprinzător de instruire pentru membrii BESV, doar 5193 din 17306 membri ai celor 2000 de BESV din țară au participat la sesiunile de instruire cu prezența fizică și doar 600 din 1422 membri ai BESV ale celor 150 de secții de votare constituite în străinătate au participat la webinare. Cu toate acestea, instruirea online a fost permanent accesibilă tuturor membrilor BESV.

În conformitate cu standardele internaționale, toți membrii organelor electorale inferioare ar trebui să beneficieze de o instruire corespunzătoare pentru a garanta profesionalismul și eficiența administrației electorale, precum și pentru a consolida integritatea procesului electoral.

După cum au raportat observatorii ENEMO în ziua alegerilor, femeile au avut o reprezentare bună în BESV, 85% din numărul total de membri din secțiile de votare observate. În ceea ce privește funcțiile de conducere, 84% dintre președinții, 77% dintre vicepreședinții și 97% dintre secretarii secțiilor de votare observate erau femei.

⁵⁸Observatorii ENEMO au raportat mai mult de 400 de înlocuiri ale membrilor BESV, în principal în Găgăuzia, Cahul, Leova, Bălți, Edineț, Soroca, Dubăsari, Șoldănești etc.

⁵⁹CECE 10, Căușeni, a redus numărul de membri (de la 11 la 9) la 3 BESV, din cauza insuficienței de fonduri.

⁶⁰Articolul 33, „d” din Codul electoral.

IV ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

În conformitate cu prevederile Constituției,⁶¹ cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

Moldova are un sistem pasiv de înregistrare a alegătorilor. Listele electorale sunt întocmite de CEC pe baza Registrului de stat al alegătorilor, un sistem informațional integrat unic conceput pentru colectarea, stocarea, actualizarea și revizuirea datelor despre cetățenii moldoveni cu drept de vot. Persoanele decedate și cele care au pierdut cetățenia moldovenească ar trebui excluse din Registrul de stat al alegătorilor. Mai mulți interlocutori ai misiunii și-au exprimat îngrijorarea cu privire la corectitudinea⁶² listelor electorale. Ei suspectează că un număr mare de persoane decedate și persoane care nu mai sunt în țară ar fi în continuare incluse în listele electorale. În pofida acestor suspiciuni, cetățenii și-au putut verifica cu ușurință datele din listele electorale și solicita modificările necesare la acestea, care au fost afișate, în general, în termenul legal și au putut fi accesate de către alegători.

Numărul total de alegători în listele electorale de bază⁶³ a fost 2.786.446⁶⁴, iar numărul total de alegători înregistrați în Registrul de stat al alegătorilor a fost 3.282.837⁶⁵. Această diferență reprezintă persoanele fără domiciliu sau fără reședință stabilă, inclusiv persoanele care au emigrat în străinătate (237.700 alegători) și cetățenii cu drept de vot înregistrați în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (258.691). Alegătorii din regiunea transnistreană și cei fără viză de domiciliu nu au fost incluși în listele electorale de bază, dar au fost înregistrați în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor. Deși sistemul centralizat SIAS-A a contribuit la atenuarea riscurilor de fraudare a alegerilor, problema Registrului alegătorilor, care nu oferă date exacte despre alegătorii eligibili cu reședința efectivă în țară și nici informații personale actualizate despre diaspora moldovenească, rămâne a fi o problemă care afectează negativ transparența și integritatea procesului electoral.

Ar trebui depuse eforturi pentru a îmbunătăți exactitatea și fiabilitatea listelor electorale, prin actualizarea Registrului de Stat al Alegătorilor cu informații de la diferite autorități, cu accent special pe datele privind diaspora moldovenească.

Alegătorii care, din motive de sănătate sau orice alt motiv justificat (pacienții tratați la domiciliu, vârstnicii etc.), nu au putut vota direct la secția de votare, au avut posibilitatea să depună o cerere pentru a vota la locul de aflare. Votarea cu urna mobilă a fost asigurată și pentru alegătorii care nu au putut părăsi locuința sau au fost internați în spital din cauza infecției cu COVID-19. Alegătorii care au prezentat sau au fost suspectați că ar prezenta cele mai frecvente simptome de COVID-19 înainte de ora 15:00 în ziua alegerilor nu au fost admiși în secțiile de votare, dar au fost incluși în lista pentru votare la domiciliu. După ora 15:00, au fost create condiții de vot pentru persoanele cu simptome de COVID-19, care au fost asigurate cu măști, mănuși, trecere prioritară la cabina de vot și contact minim cu alte persoane din secția de votare. În secțiile de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului, precum și în secțiile de votare din străinătate, votarea a fost permisă tuturor alegătorilor, indiferent de starea lor de sănătate⁶⁶. În opinia ENEMO, această abordare diferențiată a drepturilor alegătorilor nu este justificată temeinic și nu asigură tratamentul egal al alegătorilor.

⁶¹Art. 38 din Constituție.

⁶²Printre alte inexactități raportate de interlocutori, a fost menționată incertitudinea cu privire la numărul de alegători din UTA Găgăuzia, unde lista electorală națională includea 130.000 de alegători, iar registrul alegătorilor gestionat de autoritățile autonomiei găgăuze includea 108.000 persoane.

⁶³Cetățeni cu drept de vot atribuiți unităților administrative de nivelul doi (32 raioane, 2 municipii și UTA Găgăuzia).

⁶⁴La alegerile prezidențiale din 2020, în listele electorale de bază au fost incluși 2.793.322 alegători în turul 1 și 2.789.010 în turul 2; la alegerile parlamentare din 2019 în listele electorale de bază au fost incluși 2.812.410 alegători.

⁶⁵https://a.cec.md/ro/numarul-total-de-alegatori-inscrisi-in-registrul-de-stat-2781_99716.html

⁶⁶Hotărârea Nr. 56 din 3.06.2021 al CNESR, partea 4, punctele 4.9, 4.10, 4.11.

ENEMO recomandă ca orice reglementare adoptată cu privire la alegeri să asigure drepturi de vot egale pentru toți cetățenii.

Ca excepție, la secțiile de votare din străinătate, alegătorii au putut vota și cu pașaportul moldovenesc expirat⁶⁷. Guvernul a decis⁶⁸ să stabilească termenul pentru examinarea cererilor de eliberare a buletinelor de identitate, în termen de o lună înainte de ziua alegerilor. Aceste cereri trebuiau examinate într-un termen rezonabil, dar nu mai târziu de 2 zile înainte de ziua alegerilor, indiferent de perioada solicitată de prestare a serviciilor. În ziua alegerilor, centrele multifuncționale ale Agenției Servicii Publice⁶⁹ au asigurat eliberarea gratuită a buletinelor de identitate temporare, la cererea alegătorilor care nu dețineau un buletin de identitate valabil. ENEMO a dat o apreciere pozitivă a acestor decizii care au facilitat eliberarea actelor de identificare în termen scurt și a permis cetățenilor să participe la alegeri.

⁶⁷Punctul 7, a) din Regulamentul cu privire la votarea cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotarele țării.

⁶⁸Hotărârea Guvernului Nr. 92 din 16.06.2021.

⁶⁹<https://bit.ly/3hv00qB>

V ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv. Nu pot fi aleși militarii cu serviciul în termen, persoanele care sunt condamnate la închisoare prin hotărâre judecătorească definitivă și își ispășesc pedeapsa în instituții penitenciare, persoanele care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, precum și persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere.

24 de concurenți electorali, dintre care 20 de partide politice și alte organizații social-politice⁷⁰, 2 blocuri electorale⁷¹ și 2 candidați independenți⁷² au depus cereri de înregistrare la CEC în termenul prevăzut de legislație. Criteriile de bază pentru înregistrarea concurenților electorali au fost numărul de candidați pe liste (51-103) și cota de gen (o reprezentare de min. 40% a ambelor sexe; cel puțin 4 candidați de fiecare sex la fiecare 10 mandate). Criteriul de bază pentru înregistrarea candidaților independenți a fost numărul de semnături pe listele de subscripție⁷³ (cel puțin 2000 și cel mult 2500 pentru bărbați, respectiv cel puțin 1000 și cel mult 2500 pentru femei). Până la 18 iunie au fost înregistrați 23 de concurenți electorali din 24. CEC a respins înregistrarea candidatului independent Ion Stegărescu din motivul lipsei numărului suficient de semnături ale susținătorilor⁷⁴.

Numărul de semnături necesare pentru candidații independenți este în conformitate cu standardele internaționale⁷⁵. Totuși, trebuie de subliniat faptul că restricția prevăzută de Codul electoral⁷⁶, potrivit căreia un cetățean poate semna în sprijinul unui singur candidat, nu este justificată și limitează libertatea de alegere. Deși misiunile anterioare ale ENEMO au recomandat modificarea legislației pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați, recomandarea nu a fost luată în considerație și prevederea respectivă continuă să fie în contradicție cu standardele internaționale.

Codul electoral ar trebui modificat pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați, în conformitate cu standardele internaționale.

CEC a stabilit ordinea de înscriere a celor 23 de concurenți electorali în buletinul de vot în funcție de ordinea depunerii cererilor lor de înregistrare. Dacă doi sau mai mulți concurenți electorali au prezentat listele de candidați în aceeași zi, ordinea de înscriere în buletin a fost decisă prin tragere la sorți. Această prevedere este în dezavantajul candidaților independenți, care nu pot depune o cerere de înregistrare mai devreme, din cauza proceselor de colectare și verificare a semnăturilor care necesită mult timp.

Ordinea în buletinul de vot ar trebui să fie determinată prin tragere la sorți aleatorie, numai după înregistrarea tuturor concurenților, pentru a le oferi tuturor șanse egale.

CEC a refuzat⁷⁷ să înregistreze simbolul electoral al Partidului „Noua Opțiune Istorică”, deoarece acesta era foarte asemănător cu cel al Partidului Politic PAS. Drept urmare, Partidul „Noua Opțiune Istorică” a fost unicul concurent electoral fără simbol în buletinul de vot. ENEMO a dat o

⁷⁰Partidul „Acasă Construim Europa”; Partidul acțiunii comune - Congresul civic; Partidul „Șor”; PAS - Partidul Acțiune și Solidaritate; Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда”; Partidul Democrat din Moldova; Platforma Demnitate și Adevăr; Partidul Unității Naționale; Partidul Politic „Democrația acasă”; Partidul „NOI”; Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei; Alianța pentru Unirea Românilor; Partidul Verde Ecologist; Partidul legii și dreptății; „Puterea Oamenilor”; Partidul Regiunilor din Moldova; „Patrioții Moldovei”; Partidul Schimbării; Partidul „Noua opțiune istorică”; Partidul Oamenilor Muncii.

⁷¹Blocul electoral „Renato Usatii”; Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor.

⁷²Ion Stegărescu; Veaceslav Valico.

⁷³Articolul 86, alin. (2) al Codului Electoral.

⁷⁴În conformitate cu Hotărârea CEC Nr. 5037 din 18.06.2021, Ion Stegărescu a prezentat doar 1870 semnături, dintre care 400 nu erau valabile.

⁷⁵În conformitate cu Codul Bunelor Practici în Materie Electorală, numărul de semnături ar trebui să reprezinte mai puțin de 1% dintre alegătorii din circumscripția respectivă.

⁷⁶Articolul 47, alin. (5) al Codului Electoral.

⁷⁷Hotărârea CEC Nr. 5041 din 22.06.2021.

apreciere pozitivă acestei decizii a CEC, în vederea evitării confuziei alegătorilor care ar fi putut fi cauzată de utilizarea unor simboluri similare.

14⁷⁸ concurenții electorali au depus în termenul legal la CEC cereri de modificare a listelor de candidați, prin înlocuirea sau excluderea anumitor candidați. Deși a aprobat toate celelalte cereri, CEC a respins cererea Partidului NOI, întrucât unul dintre candidații pe care partidul a solicitat să-l includă în listă nu era cetățean al Republicii Moldova.

După ultimele modificări, numărul total de candidați la funcția de deputat înscriși pe listele blocurilor electorale, a partidelor politice și ale altor organizații social-politice, inclusiv candidatul independent, a fost 1791, dintre care 959 (53,5%) erau bărbați și 832 (46,5%) erau femei.

⁷⁸Blocul electoral „Renato Usatii”; Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor; PAS - Partidul Acțiune și Solidaritate; Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда”; Partidul Politic „Democrația acasă”; Partidul Oamenilor Muncii; Partidul Schimbării; Partidul pentru Dezvoltare și Consolidare a Moldovei; Partidul Legii și Dreptății; Partidul „Șor”; Partidul Regiunilor Moldovei; Partidul Democrat din Moldova; PACE și NOI.

VI CAMPANIA ELECTORALĂ ȘI FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Campania electorală

Prevederile legale referitoare la agitația electorală, incluse în Codul electoral, sunt în mare parte conforme cu standardele internaționale. Cu toate acestea, Codul electoral include prevederi puține și vagi referitoare la agitația electorală, în timp ce altele par a fi prea restrictive. De exemplu, conceptul de agitație pre-electorală este prea restrâns și nu cuprinde anumite cazuri care ar putea fi considerate agitație (chiar dacă nu include „îndemnul” de a vota). Totodată, Codul electoral stabilește restricții nerezonabile privind utilizarea simbolurilor naționale și imaginilor ce reprezintă instituții de stat⁷⁹, ceea ce limitează libertatea de exprimare⁸⁰ și este în contradicție cu standardele internaționale.⁸¹

Pentru a cuprinde toate cazurile și problemele legate de agitația electorală, cadrul legal ar trebui să conțină o definiție mai detaliată și mai cuprinzătoare a noțiunii de agitație electorală. Ar trebui analizată posibilitatea abrogării restricțiilor existente pentru agitația electorală (cum ar fi restricția de utilizare a simbolurilor și imaginilor naționale) pentru a armoniza legislația națională cu standardele internaționale privind libertatea de exprimare.

Potrivit legislației electorale⁸², candidații pot începe oficial agitația doar după înregistrarea la CEC. După înregistrare, dreptul de a face agitație electorală este acordat partidelor și blocurilor electorale, candidaților și reprezentanților autorizați ai acestora, organizațiilor social-politice și cetățenilor Republicii Moldova.⁸³

Cât privește începutul campaniei în cadrul alegerilor actuale, ENEMO a observat faptul că unii concurenți electorali erau deja înregistrați, în timp ce documentele depuse la CEC de către alți concurenți electorali încă nu erau examinate, ceea ce a determinat existența unor perioade inegale și diferite de agitație electorală, contrar bunelor practici⁸⁴ și a afectat egalitatea de șanse în desfășurarea agitației electorale.

ENEMO recomandă uniformizarea termenelor, astfel încât toate termenele aferente înregistrării candidaților să expire până la începutul oficial al perioadei de campanie, pentru ca toți candidații electorali să înceapă campania la aceeași dată, asigurând astfel condiții de concurență mai echitabile.

În general, concurenții au avut posibilitatea să-și comunice mesajele în mod deschis și liber electoratului, cu respectarea libertăților de bază, precum libertatea de exprimare și de întrunire.⁸⁵ În condițiile în care a existat o varietate de concurenți electorali, reflectând un spectru larg de opțiuni politice, campania a fost în general competitivă, în pofida unei vizibilități reduse până în ultimele două săptămâni înainte de alegeri. Platformele concurenților electorali s-au axat

⁷⁹Această restricție a fost însă încălcată de mai multe ori în timpul campaniei: AUR a folosit steagul și simbolurile naționale românești în timpul campaniei; BECS a folosit decizia președintelui Putin cu privire la cetățenii moldoveni domiciliați în Rusia pe pagina web a PSRM; Liderul PDM Pavel Filip a folosit pozele în care apare alături de liderii politici din SUA, Ucraina, Polonia. Ziarul PAS a scris despre istoria partidului și a folosit imagini cu Președintele Sandu..

⁸⁰Garantat în temeiul articolului 32 din Constituția Republicii Moldova.

⁸¹Pactul internațional privind drepturile civile și politice (PIDCP) din 1966, articolele 19 și 25; Declarația universală a drepturilor omului din 1948, articolul 19; Documentul de la Copenhaga din 1990, alin. 7.7.

⁸²Art. 52, alin. 4 din Codul electoral, „Agitația electorală se admite numai după înregistrarea concurentului electoral de către organul electoral.”

⁸³Articolul 52, alin. 1 din Codul electoral.

⁸⁴Comisia de la Veneția, Codul bunelor practici în materie electorală, I.1.3.v.

⁸⁵Circulara nr. CEC-8/3966 din 21 mai 2021 a fost publicată de către CEC pentru a asigura respectarea de către organele electorale și subiecții implicați a prevederilor referitoare la agitația electorală, în special în ceea ce privește stabilirea numărului minim de locuri pentru afișaj electoral și a numărului minim de locuri pentru întâlniri cu alegătorii.

pe problemele sociale și economice, lupta împotriva corupției și vectorul geopolitic al țării. Cei mai vizibili concurenți politici din punctul de vedere al evenimentelor organizate și prezenței pe rețelele de socializare au fost BERU (Blocul Electoral Renato Usatîi), Partidul Șor, AUR, PAS și BECS (Blocul Electoral al Comuniștilor și Socialiștilor).

Agitația electorală s-a desfășurat preponderent prin intermediul mass-media tradiționale, dar și al celei online, precum și prin platforme de socializare, panouri publicitare, campanie din ușa în ușa, distribuirea de pliante și fluturași (prin corturi instalate în orașe) și întâlniri cu alegătorii⁸⁶.

Cât despre impactul pandemiei de COVID-19 asupra campaniei, din cauza restricțiilor antipandemice, majoritatea concurenților au organizat întâlniri/adunări cu un număr mic de alegători. Potrivit Ministerului Afacerilor Interne, în timpul campaniei au fost organizate în total 1926 de întâlniri electorale cu un număr total de circa 119766 de cetățeni. În majoritatea cazurilor, observatorii ENEMO au remarcat o indiferență alarmantă față de măsurile de prevenire a infecției COVID-19. Poliția a înregistrat un număr total de 26 de cazuri de încălcare a măsurilor de sănătate publică în timpul întâlnirilor electorale organizate de BERU, BECS, PAS, Platforma DA, PDM, AUR, Congresul Civic și PACE.

Cât despre tonul general al campaniei, ENEMO și-a exprimat îngrijorarea cu privire la cazurile raportate referitoare la mesajele de campanie ce conțineau limbaj rusofob, rasist, discriminatoriu pe criterii de naționalitate, gen, vârstă sau orientare sexuală. Pentru a combate discriminarea și discursurile de incitare la ură, CEC a propus concurenților electorali și mass-media să semneze un Cod de conduită, care din păcate a fost semnat de doar șapte partide politice⁸⁷.

Autoritățile moldovenești ar trebui să elaboreze soluții juridice și mecanisme adecvate pentru a preveni, combate și sancționa discriminarea în timpul campaniei și să introducă modificări în vederea stabilirii unor sancțiuni mai dure pentru încălcările motivate de prejudecăți. În plus, autoritățile statului ar trebui să pună în practică metodologii eficiente de monitorizare pentru a combate incitarea la ură și discriminarea în timpul campaniei.

Totodată, mulți interlocutori și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu accesul egal al alegătorilor din Transnistria la mesajele campaniei, având în vedere că nici candidații și nici susținătorii acestora nu au avut posibilitatea să facă campanie în această regiune și, în consecință, alegătorii din regiunea respectivă au avut posibilități limitate⁸⁸ de a face o alegere în cunoștință de cauză.

Instituțiile publice au fost obligate să garanteze egalitatea de șanse atât partidelor, cât și candidaților, în timpul campaniei electorale. Această egalitate presupune o atitudine neutră a instituțiilor centrale și locale în desfășurarea activităților lor instituționale.⁸⁹ Codul electoral prevede unele garanții pentru a preveni utilizarea abuzivă a resurselor de stat în scopuri electorale.⁹⁰

Cu toate acestea, în cadrul acestui scrutin au fost raportate cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative sub diferite forme. Suspiciunile de cumpărare a voturilor (misiunea a fost informată despre mai multe cazuri suspecte de cumpărare a voturilor, folosind metodele care au fost utilizate și raportate în cadrul alegerilor anterioare din Republica Moldova), implicarea sporită a funcționarilor publici (în special a primarilor⁹¹), vizitele concurenților

⁸⁶Poliția a înregistrat 118 cazuri cu diferite încălcări legate de campanie (încălcări în timpul întâlnirilor cu alegătorii - 26 de cazuri; obstrucționarea întâlnirilor de către APL - 4 cazuri; afișaje electorale - 34 de cazuri; deteriorarea/furtul afișajului electoral - 9 cazuri; agitație electorală - 9 cazuri; alte încălcări (cazuri de huliganism minor, beție etc.) - 36 de cazuri).

⁸⁷Partidul Șor, PDM, Mișcarea Profesiștilor "Speranța-Haдeждa", Partidul Verde Ecologist, Partidul Acțiunii Comune – Congresul Civic, Partidul Politic "Partidul Legii și Dreptății", Partidul "NOI".

⁸⁸Reprezentanții partidului AUR au încercat de trei ori să intre pe teritoriul Transnistriei, dar au fost opriți de forțele armate locale (miliție). Astfel, dreptul concurenților electorali de a face campanie pentru alegători pe teritoriul transnistrean a fost restricționat.

⁸⁹Comisia de la Veneția, Opinia nr. 190/2002, "Codul Bunelor Practici în Materie Electorală".

⁹⁰Art. 52, alin. 7 din Codul electoral.

⁹¹Misiunea a observat cel puțin 6 cazuri de implicare a acestora.

electorali la instituțiile publice în timpul programului de lucru și activitățile de agitație electorală în întreprinderile de stat pun la îndoială echitatea și egalitatea mediului de campanie și sunt în contradicție cu bunele practici⁹². De asemenea, au fost observate cazuri de asumare nejustificată a meritelor pentru lucrări/servicii efectuate din fonduri publice de către autoritățile publice locale datorită sprijinului exprimat pentru un partid. De asemenea, lipsa unor prevederi legale privind abuzul de resurse administrative a creat spațiu pentru intimidarea de către autorități a reprezentanților APL de altă orientare politică.⁹³

Reglementările privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative și a mijloacelor similare de influențare a alegătorilor ar trebui clarificate pentru a oferi un mecanism de executare adecvat în vederea prevenirii unor astfel de abuzuri, creării unor condiții de concurență echitabile pentru candidați și asigurării separării statului de partid.

Autorităților publice li se recomandă să adopte politici suplimentare pentru a garanta desfășurarea campaniei într-un mediu fără intimidări și fără teamă de represalii.

Autoritățile ar trebui să evite exercitarea de presiune asupra funcționarilor publici pentru a-i obliga să participe la adunările electorale. Statul ar trebui să consolideze responsabilitățile curente pentru a restricționa utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative prin aducerea la cunoștința funcționarilor publici, într-un mod coerent și transparent, a definițiilor și a sancțiunilor aplicabile pentru încălcările comise în acest sens.

Finanțarea campaniei electorale

Finanțarea partidelor politice și a campaniei electorale este reglementată de câteva acte legislative, în special de Codul electoral, Legea privind partidele politice, Legea contenciosului administrativ, Legea privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, Codul penal și actele normative emise de CEC.

Concurenții electorali au fost obligați să deschidă un cont bancar special cu mențiunea „Fond electoral”⁹⁴, iar toate donațiile și cheltuielile legate de campania electorală trebuiau efectuate prin intermediul acestui cont bancar. CEC a stabilit plafonul general pentru mijloacele financiare ce putea fi transferate în contul „Fond electoral” al unui concurent la aceste alegeri în sumă de 20707 lei.⁹⁵

Concurenții electorali care nu și-au deschis un cont bancar pentru gestionarea fondurilor de campanie trebuiau să informeze CEC despre acest lucru în termen de trei zile de la înregistrarea lor în calitate de concurenți electorali. În acest caz, ei urmau să desfășoare activități de campanie fără a suporta cheltuieli financiare. Unele partide și-au deschis fondul electoral cu întârziere, din diverse motive, punând transparența mijloacelor lor de campanie sub semnul întrebării.⁹⁶

În termen de trei zile de la deschiderea contului pentru fondul electoral, concurentul electoral trebuia să prezinte CEC primul raport financiar. După raportul inițial, fiecare concurent electoral urma să prezinte rapoarte săptămânale și un raport final cu 48 de ore înainte de ziua

⁹²Funcționarii publici care nu sunt implicați direct în administrarea alegerilor nu ar trebui să intervină în campania electorală (OSCE/ODIHR 2003b: 82).

⁹³Interlocutorii misiunii au confirmat faptul că mai mulți primari au fost verificați de poliție și direcția anticorupție în baza denunțurilor depuse de deputatul PSRM Vasile Bolea împotriva primarilor care nu fac parte din partidul său. Potrivit primarilor vizați, aceasta a fost o formă de intimidare politică și o încercare de a-i discredita.

⁹⁴Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 667, din 08.12.1997, modificată, Codul electoral al Republicii Moldova, art. 41, „Condițiile și modul de susținere financiară a campaniilor electorale”

⁹⁵https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-stabilirea-plafonului-general-al-mijloacelor-financiare-ce-2751_99328.html

⁹⁶NOI (mai multe bănci au refuzat să le deschidă cont până au reușit în sfârșit să facă acest lucru), PUN, Partidul Legii și Dreptății, Partidul Regiunilor, Partidul Oamenilor Muncii, Partidul Politic PACE s-au confruntat cu probleme la deschiderea unui cont, EXIMBANK târăgând procesul, ceea ce la rândul său a condus la începerea cu întârziere a campaniei.

alegerilor. ENEMO consideră că prezentarea rapoartelor de cheltuieli continuă să fie un aspect problematic, întrucât aceste rapoarte au fost fie incomplete⁹⁷, fie nu au fost prezentate deloc sau nu au fost însoțite de documente suplimentare.

Pentru a evita obstacole suplimentare și împovărarea activității CEC în perioada campaniei, concurenței electorale ar trebui să prezinte rapoarte mai coerente și mai exacte pentru a preveni necesitatea de a efectua corectări ulterioare.

CEC a avut obligația prevăzută prin lege să efectueze o examinare prealabilă a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale în ceea ce privește caracterul complet al informațiilor și respectarea cerințelor legale. Reprezentanții CEC și-au exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa mecanismelor legale și resurselor pentru verificarea surselor donațiilor și a corelației acestora cu veniturile declarate de donatori⁹⁸ (în special, privind verificarea surselor donațiilor din străinătate și de lipsa unei metodologii cuprinzătoare pentru evaluarea donațiilor în natură).

Pe lângă aceste obstacole legate de verificarea donațiilor, ENEMO a constatat că CEC nu are acces rapid la informațiile despre veniturile donatorilor, în cazurile în care această sumă este mai mică decât donația lor.⁹⁹ Pentru a accesa aceste informații, CEC trebuie să depună o cerere la Serviciul Fiscal de Stat, urmând o procedură lungă și împovărătoare de verificare, în contradicție cu standardele internaționale.¹⁰⁰ Deoarece nu există mecanisme legale pentru a asigura respectarea prevederilor Codului electoral, ENEMO își exprimă îngrijorarea în legătură cu faptul că ineficiența și limitarea controalelor finanțării campaniei lasă loc pentru abuz și lipsă de transparență în finanțarea campaniei.

Un mecanism legal eficient pentru activitatea CEC, care ar permite evaluarea surselor donațiilor ar trebui introdus și utilizat pentru a spori transparența finanțării concurenților electorali. Deși solicitările CEC adresate Serviciului Fiscal de Stat pentru verificarea veniturilor donatorilor constituie un pas pozitiv, procedura de verificare a veniturilor în perioada electorală ar trebui să fie mai rapidă și mai eficientă.

În general, în conformitate cu cele mai bune practici, concurenții electorali poartă răspundere pentru conținutul materialelor electorale distribuite sau publicate. Cu toate acestea, unele partide nu au indicat clar și complet datele despre publicarea materialelor de campanie, fapt ce trezește îngrijorări în legătură cu finanțarea ascunsă folosită pentru publicarea acestor materiale. Activitatea de voluntariat (fără remunerare bănească) a majorității agitatorilor și a personalului local de campanie, de asemenea, trezește îngrijorare cu privire la riscul de remunerare ascunsă și netransparență în cadrul campaniilor desfășurate de partidele respective.

Ar trebui legiferat un mecanism eficient de verificare a anumitor aspecte ale campaniei (de exemplu, publicitatea și materialele tipărite ale concurenților politici, remunerarea agitatorilor), care să poată fi verificat de către autorități.

În perioada campaniei, în mass-media au fost publicate mai multe articole de investigație despre implicarea tehnologiilor financiare și politice rusești în alegerile din Republica Moldova în sprijinul PSRM. Acesta este, de asemenea, un motiv de îngrijorare și ar trebui investigat în mod corespunzător de către autoritățile statului.¹⁰¹

⁹⁷Până la 10.07.2021 au fost primite 191 rapoarte financiare (dintre care 82 depuse repetat după efectuarea unor corectări).

⁹⁸În urma adresării CEC la Serviciul Fiscal de Stat, s-a constatat că 354 de persoane donatoare din țară nu au avut venituri declarate la SFS sau au avut, în perioada 2018-2020, un venit declarat mai mic decât suma donată.

⁹⁹Conform art. 41 din Codul electoral, cuantumul donației trebuie corelat cu suma venitului obținut de o persoană.

¹⁰⁰Consiliul Europei, Manual pentru organizațiile societății civile, Utilizarea standardelor electorale internaționale, p.62: <https://rm.coe.int/16806c791a>

¹⁰¹Bild: "Kremlinul a investit aproape 11,5 milioane euro pentru a-l face pe Igor Dodon președinte al Republicii Moldova." Socialiștii au respins acuzațiile - Moldova.org

#OperationMorkovka: Moscow finances pro-Russian parties in Moldova - EU Reporter

Putin und seine Tricks: So könnte Russland die Bundestagswahl 2021 sabotieren - Politik Inland - Bild.de

Disponibilitatea CEC de a coopera cu alte instituții ale statului pentru a verifica veniturile donatorilor a fost o evoluție pozitivă, care a contribuit la un nivel mai înalt al transparenței campaniei. Cu toate acestea, ar trebui soluționată problema lipsei mecanismelor legale în unele aspecte ale controlului finanțării campaniilor, iar mecanismele introduse nu ar trebui să existe doar ca o prevedere legală, ci să fie puse în aplicare în mod corespunzător.

Normele privind finanțarea campaniei și mecanismul de punere în aplicare a acestora necesită o revizuire amănunțită pentru a permite CEC, în cooperare cu alte instituții relevante, să creeze un sistem robust, funcțional și eficient de supraveghere a finanțării campaniei, inclusiv prin aplicarea de sancțiuni eficiente pentru cazuri de încălcare. CEC ar trebui să dispună de mijloacele și resursele necesare pentru a supraveghea în mod eficient finanțarea campaniei, sau în cadrul CEC ar putea fi instituit un organism separat format din experți financiari din diferite instituții ale statului pentru perioada electorală, permițând instituției să exercite supravegherea și respectiv să aplice eventualele sancțiuni.

VII MASS-MEDIA

Peisajul mediatic¹⁰²

În general, peisajul mediatic din Republica Moldova este pluralist și polarizat și include o varietate de canale de televiziune și radio private și publice, precum și portaluri de Internet. În timp ce majoritatea surselor mass-media tradiționale sunt accesibile online, televiziunea continuă să fie principala și, în același timp, cea mai influentă sursă de informații politice. Odată cu creșterea popularității mass-media online în calitate de sursă de știri politice, alegătorii și politicienii au folosit tot mai frecvent rețelele de socializare, în special Facebook, acestea având un rol important în diseminarea mesajelor campaniei.¹⁰³

Piața mass-media este dominată de persoane afiliate partidelor politice, ceea ce a trezit îngrijorări cu privire la lipsa independenței editoriale și a capacității de a asigura o mediatizare echilibrată, în special din cauza sprijinului acordat unor instituții mass-media moldovenești de către companiile despre care se presupune că ar fi apropiate Kremlinului, și care se presupune că a influențat campania electorală.

În pofida reducerii considerabile a tirajului presei scrise, ziarele și-au păstrat influența în mediul online, în special la nivel local. Mai mult, portalurile, precum și posturile de radio au difuzat, de asemenea, informații politice. Mulți politicieni au folosit mass-media online și rețelele de socializare pentru a răspândi mesaje propagandistice și promova o anumită agendă, deși această metodă de informare presupune mai multe dificultăți din cauza știrilor false și nereglementării modalităților de comunicare și agitație.

Cadrul juridic de reglementare a mass-media

Libertatea de exprimare este garantată de Constituția Republicii Moldova și de Legea privind libertatea de exprimare. Dreptul de acces la informații este garantat de Constituție și reglementat de Legea privind accesul la informații, în timp ce cenzura este interzisă de Constituție. Condițiile de reglementare a serviciilor TV și radio în perioada alegerilor sunt stipulate preponderent de Codul serviciilor media audiovizuale și Codul electoral, în timp ce activitatea presei scrise și a celei online este reglementată de Asociația Presei Independente. Implementarea și aplicarea deficitară a cadrului legal existent creează un mediu în care jurnaliștii se confruntă cu amenințări de violență și intimidare.¹⁰⁴

¹⁰²Misiunea nu a desfășurat activități de monitorizare a mass-media. Constatările și concluziile din această secțiune sunt preluate din discuțiile cu interlocutorii care activează în sectorul mass-media din Republica Moldova și monitorizarea activității autorității responsabile de supravegherea conduitei mass-media (Consiliul Audiovizualului).

¹⁰³Partidele au comunicat în principal prin fotografii, videoclipuri și Facebook live.

¹⁰⁴Reprezentantul Partidului Regiunilor, Alexandr Kalinin, a insultat-o pe moderatoarea postului de televiziune ProTV în timpul dezbaterilor electorale .e din 28 iunie. Postul de televiziune a anunțat CEC despre faptul că respectivul candidat nu va mai putea participa la dezbateri și că partidul poate delega un alt reprezentant. De asemenea, jurnaliștii de la nordnews.md au fost insultați de reprezentanți BECS, nemijlocit de către candidatul la funcția de deputat Alexandr Nesterovschi din Bălți. Acestora nu li s-a permis să participe la întâlnirea cu alegătorii pe care Igor Dodon a avut-o la 7 iulie 2021. ENEMO a fost informată că Alexandr Nesterovschi a avut un comportament agresiv față de jurnaliști în timpul campaniei electorale. Un alt caz raportat în adresa ENEMO s-a întâmplat la începutul lunii iunie. Reporterul de la Ziarul de Gardă a fost amenințat de un pădurar vizat într-o investigație. De asemenea, Primarul orașului Taraclia V. Lupov a lansat numeroase atacuri asupra portalului tuk.md, intimidând și insultând jurnaliștii. La 6 iulie, la întâlnirea electorală a lui Vadim Fotescu, candidat al partidului „Șor”, cu alegătorii din Taraclia, Primarul Veaceslav Lupov a agresat din nou jurnaliștii portalului TUK.md, insultându-i și amenințându-i cu publicarea materialelor care ar justifica acuzațiile sale.

Deși potrivit Codului audiovizualului, un proprietar nu poate avea mai mult de două licențe de emisie, impactul acestei norme legale în practică este nesemnificativ. Concentrarea dreptului de proprietate asupra mass-media nu este reglementată eficient de cadrul legal existent, mijloacele de informare în masă continuând să fie dependente sub aspect editorial de partidele politice afiliate. În timpul campaniei, interlocutorii misiunii au exprimat îngrijorări cu privire la imixtiunea politică explicită în politica editorială a unor mijloace de informare în masă.

Ar putea fi luată în considerație adoptarea mai multor modificări procedurale pentru a îmbunătăți mediul de lucru al mass-media independente și implementarea consecventă a legislației în conformitate cu obligațiile internaționale ale Republicii Moldova.

Organismul de supraveghere al radiodifuzorilor, Consiliul Audiovizualului (AC) a fost responsabil de monitorizarea punerii în aplicare a prevederilor ce reglementează reflectarea campaniilor electorale în mass-media, a monitorizat 15 posturi TV prin prisma respectării cadrului legal și a prezentat rapoarte la CEC la fiecare 2 săptămâni. Mass-media scrisă și online, inclusiv platformele de comunicare socială, nu sunt monitorizate de autorități, iar contestațiile pot fi depuse la instanțele de judecată.

Potrivit mai multor interlocutori ai ENEMO din instituțiile media, CA nu a funcționat eficient și nu a reușit să aplice sancțiuni rapide împotriva radiodifuzorilor care au comis încălcări ale prevederilor cadrului legal. CA a prezentat primul său raport bisăptămânal de monitorizare la 30 iunie 2021, pentru perioada 12-25 iunie 2021.¹⁰⁵ În acest raport, CA a constatat că majoritatea radiodifuzorilor monitorizați au respectat prevederile legale referitoare la reflectarea campaniei electorale. Excepție au fost Primul în Moldova, NTV Moldova, TV6 și 10 TV, care nu au prezentat Declarația privind politica editorială pentru campania electorală și, prin urmare, nu aveau dreptul de a difuza știri la acest subiect. 10 TV a fost sancționat cu 10.000 de lei pentru încălcarea prevederilor licenței de difuzare și a fost avertizat public de două ori pentru încălcarea prevederii referitoare la informarea corectă a publicului și pentru lipsa de interpretare a mesajului în limbajul semnelor. Propunerile de sancționare a posturilor de televiziune NTV Moldova, Primul în Moldova și TV6 pentru faptul că nu au asigurat o campanie echilibrată nu au întrunit numărul de voturi necesar din partea membrilor CA. Mai mulți interlocutori și-au exprimat dubiile în legătură cu corectitudinea sancțiunilor aplicate de către CA, menționând că acesta nu este perceput ca fiind independent de puterea politică și că nu se bucură de încrederea publicului.

Al doilea raport de monitorizare pentru perioada 26 iunie - 11 iulie 2021 a fost prezentat la 15 iulie 2021. Mai mulți radiodifuzori au fost sancționați în timpul examinării acestui raport: TV6 cu 10.000 lei pentru încălcarea prevederilor condițiilor licenței de emisie, NTV Moldova și Primul în Moldova cu câte 10.000 de lei fiecare, în timp ce NTV Moldova a fost avertizată public pentru că nu a prezentat principalele puncte de vedere în două subiecte. BTV a fost amendat cu 5.000 de lei pentru aceeași încălcare. De asemenea, Publika TV a fost sancționată cu un avertisment public pentru că nu a asigurat interpretarea mesajelor difuzate în limbajul semnelor. Postul de televiziune 10 TV a fost amendat cu 32.000 lei în total, inclusiv două amenzi de 5.000 lei fiecare, o amendă de 10.000 lei și alta de 12.000 lei pentru mai multe încălcări, inclusiv necomunicarea sancțiunii anterioare, încălcarea repetată a cerințelor privind corectitudinea informații despre evenimente, neinterpretarea mesajelor în limbajul semnelor și încălcarea condițiilor prevederilor licenței de emisie. Propunerile de sancționare a Pro TV Chișinău, Jurnal TV și TV8 cu 5.000 de lei nu au întrunit numărul necesar de voturi.

¹⁰⁵În perioada raportată, au fost monitorizate principalele buletine de știri ale posturilor de televiziune și radio: „Moldova-1” (19:00); „Radio Moldova” (ora 17:00); „Primul în Moldova” (18:00); „TVR Moldova” (18:00); „Prime” (21:00); „TV8” (19:00); „Publika TV” (ora 17:00); „NTV Moldova” (19:00); „Canal 2” (19:00); „Canal 3” (20:00); „TV 6” (19:00); „Jurnal TV” (19:00); „PRO TV CHIȘINĂU” (19:00); „RTR Moldova” (19:00); „BTV” (19:00) și „10 TV” (20:00)

ENEMO a remarcat faptul că campania electorală și materialele reflectate în mass-media nu sunt supravegheate suficient. De asemenea, deși Codul Electoral îl obligă să facă acest lucru¹⁰⁶, CA nu a prezentat CEC raportul de totalizare privind monitorizarea modului de reflectare a campaniei electorale de către radiodifuzori, cu două zile înainte de ziua alegerilor.

CA are obligația de a examina și soluționa petițiile și sesizările despre comportamentul radiodifuzorilor în timpul campaniei.¹⁰⁷ În perioada preelectorală, OSC și persoane fizice din țară au depus sesizări în adresa CA cu privire la comportamentul părților al radiodifuzorilor, în favoarea BECS¹⁰⁸. CA a respins toate sesizările.

După cum a recomandat anterior ENEMO,¹⁰⁹ cadrul legal în domeniul electoral ar trebui completat cu un mecanism clar și funcțional pentru supravegherea reflectării campaniei electorale de către radiodifuzori, astfel încât să fie eliminată orice discreditare a mecanismului de supraveghere. Mecanismul ar trebui să asigure o monitorizare mai cuprinzătoare (inclusiv înainte de începutul campaniei), o verificare mai frecventă și măsuri de sancționare rapidă a încălcărilor constatate.

Ar putea fi analizată posibilitatea delegării funcției de monitorizare a radiodifuzorilor în timpul alegerilor unui organism sau unui grup de lucru ad-hoc independent (compus din reprezentanți ai diferitor părți interesate, inclusiv organizații ale societății civile care activează în domeniul mass-media, CA, CEC și alte părți interesate relevante) care ar folosi infrastructura CA pentru activitatea de monitorizare și ar propune sancțiuni și alte măsuri de înlăturare a încălcărilor, care sunt aplicate fie de CA, fie de CEC.

După ce candidații sunt înregistrați de către CEC, publicitatea electorală plătită în mass-media este permisă în conformitate cu Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale, care prevede obligațiunea de marcare în mod clar a conținutului ca atare. Mai mulți interlocutori ENEMO au raportat că în cursul campaniei, partidele nu au folosit publicitatea plătită așa cum s-a așteptat. Cu toate acestea, nu toate sursele mass-media au respectat norma respectivă, și nu au marcat conținutul plasat în mod clar, fiind astfel imposibil să se facă diferențierea dintre conținutul jurnalistic și cel publicitar pentru a evita derutarea alegătorilor și pentru a nu transmite informații realiste despre platformele politice.

În conformitate cu legislația, mass-media publică trebuie să ofere timp de emisie gratuit tuturor concurenților electorali sau spațiu în presa scrisă pentru a informa și a influența alegătorii, inclusiv asigurând egalitatea mediatizării și accesul la dezbaterile electorale. Potrivit mai multor interlocutori ai ENEMO, organizarea dezbaterilor a fost un proces dificil din cauza programului de difuzare, precum și a incapacității mass-media de a comunica cu reprezentanții partidelor politice sau cu candidații, în special la nivel local. Mulți interlocutori ai ENEMO din sectorul mass-media s-au plâns pe dificultăți semnificative în interacțiunea cu persoanele de contact ale reprezentanților sau candidaților partidelor politice. Deși partidele au dreptul de a-și alege platformele de comunicare, o practică bună este și disponibilitatea politicienilor pentru controlul jurnalistic. O situație contrară ar putea afecta capacitatea alegătorilor de a face o alegere în cunoștință de cauză, din cauza lipsei de acces la informații obiective și diverse. Primele dezbateri au avut loc în perioada 15 - 17 iunie¹¹⁰, în timp ce majoritatea posturilor TV au lansat runda de dezbateri în perioada 21 - 22 iunie¹¹¹, iar unii furnizori de servicii mass-media au organizat dezbateri în weekend¹¹².

¹⁰⁶ Art. 70 din Codul electoral.

¹⁰⁷ Art. 75, alin. 4 c al Codului serviciilor media audiovizuale.

¹⁰⁸ 23 iunie 2021, două sesizări nr. 41/CJI și 42/CJI 2. De asemenea, Asociația Publică „Centrul pentru Jurnalism Independent” a depus la CA sesizarea nr. 02/CJI din aceeași dată, informând despre rezultatele monitorizării unor furnizori de servicii media în ceea ce privește reflectarea campaniei electorale; 29 iunie 2021, două petiții nr. 1/NTV și nr. 3/PMD în aceeași zi de la doamna Cristina Durnea.

¹⁰⁹ Raportul final al ENEMO, MIOA, Moldova, 2020 <http://enemo.eu/uploads/file-manager/ENEMOMoldovapresidentialelections2020.pdf>

¹¹⁰ Radio Vocea Basarabiei, Radio Media, Drochia FM, Drochia TV, Jurnal TV, Vocea Basarabiei TV, Cotidianul TV-CTV.

¹¹¹ Moldova 1, Pro-TV Chișinău, TVR Moldova, TV 8, TV Gagauzia, Elita TV, Studio L, TV6, Studio L, Canal Regional, etc.

¹¹² Prime TV, Publika TV, Canal 2, Canal 3 au organizat dezbateri electorale sâmbătă și duminică, 19 - 20 iunie și 26 - 27 iunie 2021.

În plus, unii interlocutori ai ENEMO și-au exprimat dezamăgirea în legătură cu condițiile create de CEC și CA pentru mass-media și alegători. Potrivit acestora, ștacheta pentru dezbateri a fost coborâtă semnificativ în ceea ce privește profilul unor candidați care nu au manifestat respect față de reguli, moderator, telespectatori și au avut un comportament inadecvat.

Mass-media online și rețelele sociale

Având în vedere influența în creștere a numeroaselor surse mass-media online și a rețelilor sociale în reflectarea campaniei, mulți interlocutori din sectorul mass-media și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu răspândirea informațiilor false care afectează rezultatele alegerilor. Legislația moldovenească nu conține nicio prevedere care să fie direct aplicabilă pentru mass-media online și rețelele sociale și nu prevede reguli și definiții pentru agitație electorală în regim online, identificarea publicității plătite și desfășurarea agitației electorale pe rețelele sociale.

Autoritățile ar trebui să perfecționeze reglementarea agitației electorale în mediul online și monitorizarea mass-media online, inclusiv a rețelilor de socializare, și, după cum sa recomandat anterior, să ia măsuri pentru a aborda problema știrilor false și dezinformării online.

ENEMO a folosit platforma CrowdTangle pentru a monitoriza activitățile partidelor politice, precum și a mass-media pe Facebook. În cursul campaniei electorale, ENEMO a monitorizat 18 pagini ale partidelor politice care au folosit rețelele sociale și spațiul online pentru a difuza conținut politic. În această perioadă partidele au publicat pe Facebook 3080 de elemente de conținut, din care în mod individual, BERU (blocul electoral Renato Usatîi) a avut 345 de postări, PAS - 334, Partidul Acțiunii Comune - Congresul civic - 323, PACE - 282, Partidul Democrat din Moldova 248, BECS 235, Partidul Politic „Democrația acasă” - 231, Partidul Șor 185, Platforma DA - 161, Partidul Unității Naționale - 128, Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei - 120, Partidul Verde Ecologist - 112, AUR - 111, „Puterea Oamenilor” - 85, Partidul Legii și Dreptății - 81, Partidul schimbării - 53, „Noua Opțiune Istorică” - 46, Patrioții Moldovei - 0.

Aceste postări au înregistrat un număr total de 1,96 milioane de interacțiuni pe Facebook, din care 1,15 milioane revin doar Partidului „Democrația Acasă” și 424,2 mii revin PAS.

Partidele au comunicat în principal prin fotografii (35,68%), videoclipuri (35,19%), cât și prin Facebook live (17,03%).

În perioada de o lună după alegeri, numărul total de conținut publicat de partidele politice pe Facebook a scăzut semnificativ la 539 de postări, din care în mod individual, BERU (blocul electoral Renato Usatîi) a avut 17 de postări, PAS - 137, Partidul Acțiunii Comune - Congresul civic - 64, PACE - 39, Partidul Democrat din Moldova 29, BECS 49, Partidul Politic „Democrația acasă” - 43, Partidul Șor 49, Platforma DA - 26, Partidul Unității Naționale - 6, Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei - 6, Partidul Verde Ecologist - 22, AUR - 12, „Puterea Oamenilor” - 9, Partidul Legii și Dreptății - 11, Partidul schimbării - 7, „Noua Opțiune Istorică” - 12, Patrioții Moldovei - 1.

Aceste postări au înregistrat un număr total de 488.754 de interacțiuni pe Facebook, din care 312.487 doar la postările Partidului „Democrația Acasă” și 138.662 la postările Partidului PAS.

În perioada postelectorală, partidele au comunicat, de asemenea, în principal prin fotografii (37,29%), videoclipuri (18,55%) și Facebook live (23,19%).

VIII REPREZENTAREA DE GEN

Cadrul legal existent stabilește reglementări relevante pentru promovarea participării femeilor în viața publică și politică.¹¹³ Cel mai important act juridic care promovează participarea femeilor în politică și egalitatea dintre bărbați și femei este Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Pentru a asigura egalitatea de șanse a femeilor în participarea la viața publică, Legea stabilește, printre altele, o cerință relevantă privind respectarea de către partidele politice a cotei minime de 40% pentru reprezentarea ambelor sexe pe lista candidaților.

În mod similar, Codul electoral prevede faptul că lista de candidați trebuie să respecte cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. După alegerile parlamentare din 2019 a fost introdusă o cerință suplimentară, care stabilește poziționarea candidaților pe listă conform formulei de minimum 4 candidați de fiecare sex pentru fiecare 10 mandate. Respectarea cerinței privind cota de gen este obligatorie în cazul modificării listei. În caz contrar, lista nu va fi înregistrată.

În același timp, legislația nu conține reglementări concrete în caz de retragere a unei femei deputat din Parlament. De regulă, postul vacant trebuie suplinit de următorul candidat de pe lista concurentului electoral, indiferent de sex.¹¹⁴

Pentru a nu reduce numărul de femei deputat, ENEMO recomandă să existe o reglementare potrivit căreia, în cazul retragerii unei femei deputat, mandatul acesteia să fie preluat de următoarea femeie candidat pe lista partidului politic, a coaliției sau a organizației socio-politice respective.

ENEMO menționează faptul că pentru Alegerile parlamentare anticipate din 2021, toate listele candidaților prezentate pentru înregistrare au respectat cerința privind cota minimă de gen. Unul dintre partide, Partidul Verde Ecologist a avut 52% de femei candidate. Patru partide au inclus femei pe primele locuri în lista candidaților.¹¹⁵

În rezultatul ultimelor alegeri, în noul Parlament au ajuns 40 de femei din numărul total de 101 de deputați, adică 39,6%.¹¹⁶ ENEMO constată că acesta este un pas pozitiv spre promovarea implicării femeilor în politică.

Problemele de abilitare a femeilor nu au fost abordate foarte activ de către concurenții electorali în timpul campaniei electorale. Pe de o parte, doar câteva partide politice - PAS, Partidul Verde Ecologist - au vorbit despre problema abilitării femeilor. Pe de altă parte, au existat mesaje bazate pe stereotipuri și prejudecăți de gen.¹¹⁷ ENEMO consideră că acest tip de agitație electorală este inacceptabil, nu contribuie la formarea unui mediu electoral sănătos și adâncește discriminarea pe criterii de gen.

ENEMO consideră că toate părțile interesate relevante implicate în alegeri ar trebui să se abțină de la utilizarea mesajelor care promovează stereotipurile de gen și discriminarea femeilor. De asemenea, toți concurenții electorali ar trebui să abordeze problemele egalității de gen și să își prezinte viziunea și programul pentru abilitarea femeilor și implicarea mai bună a acestora în viața politică.

¹¹³Republica Moldova este parte la tratatele internaționale pentru protecția și promovarea dreptului femeilor, de exemplu, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW); Convenția asupra drepturilor politice ale femeii.

¹¹⁴Legea nr. 39 despre statutul deputatului în Parlament din 07.04.1994, Art. 2 (10).

¹¹⁵Partidul Verde Ecologist, AUR, Partidul Legii și Dreptății, Partidul Noua Opțiune Istorică.

¹¹⁶PAS - 25 femei din 62 deputați, BECS - 13 femei din 32 deputați și Partidul SOR - 2 femei din 6 deputați.

¹¹⁷Unele mesaje au vizat-o pe Președinta Sandu și o jurnalistă.

Legislația nu prevede cote de reprezentare de gen pentru organele electorale. Toți cei 9 membri ai CEC sunt bărbați. În pofida absenței cotei, femeile au fost reprezentate adecvat în organele electorale inferioare. Cele 37 consilii electorale de circumscripție au fost constituite dintr-un număr total de 337 de membri, dintre care 220 femei (65%) și 117 bărbați (35%). În ceea ce privește funcțiile de conducere, 31 (81%) dintre secretarii, 21 (55%) din președinții și 18 (47%) din vicepreședinții consiliilor electorale de circumscripție erau femei. De asemenea, femeile au avut o reprezentare bună în toate birourile electorale ale secțiilor de votare monitorizate de ENEMO în ziua alegerilor, 85% dintre membrii acestora fiind femei, precum și în funcții de conducere ale birourilor electorale ale secțiilor de votare (84% dintre președinți, 77% dintre vicepreședinți și 97% dintre secretarii birourilor electorale ale secțiilor de votare erau femei). Trebuie menționat faptul că CEC nu a putut oferi informații despre reprezentarea femeilor și bărbaților în birourile electorale ale secțiilor de votare.

ENEMO recomandă CEC să proceseze informații mai cuprinzătoare despre structura de gen a organelor electorale.

IX MINORITĂȚILE NAȚIONALE

Legislația garantează tuturor cetățenilor dreptul egal de a alege și de fi ales indiferent de etnie sau de cunoașterea limbii oficiale a statului.¹¹⁸ Potrivit datelor recensământului din 2014, în Republica Moldova există următoarele minorități naționale: ucraineni - 6,6%; găgăuzi - 4,6%; ruși-4,1%; bulgari -1,9%; romi-0,3%; altele - 0,5%.¹¹⁹

În timpul campaniei, concurenții electorali nu au abordat probleme legate de minoritățile naționale. Nu au existat concurenți electorali care să reprezinte minoritățile naționale, deși unii concurenți electorali au inclus reprezentanți ai minorităților naționale în lista candidaților.

Majoritatea minorităților naționale vorbesc limba rusă. Respectiv, în localitățile populate de minoritățile naționale întâlnirile electorale s-au desfășurat în limba rusă. De asemenea, 682.698 buletine de vot au fost tipărite în limba rusă.¹²⁰ CECE 36 pentru UTA Găgăuzia și-a publicat hotărârile preponderent în limba rusă. Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) a organizat instruirii pentru membrii organelor electorale și a desfășurat activități de educare a alegătorilor în limba de stat și în limba rusă.

Partidele politice și alți concurenți electorali ar trebui să includă reprezentanți ai minorităților naționale, în special tineri, în viața politică și pe listele electorale.

¹¹⁸Potrivit Articolului 1 din Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, persoanele aparținând minorităților naționale sunt persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetățeni ai ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației - moldoveni - și se consideră de altă origine etnică.

¹¹⁹<https://bit.ly/36bEi40>

¹²⁰Hotărârea CEC Nr. 5062 din 25.06.2021

X INCLUZIUNEA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Moldova a ratificat tratatele internaționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități (PcD) și a adoptat și acte legislative pentru asigurarea dreptului PcD de a fi implicați în viața publică și politică, de a fi aleși și de a alege.¹²¹ Cu toate acestea, implicarea deplină a persoanelor cu dizabilități în procesul electoral rămâne a fi un subiect de îngrijorare. Potrivit raportului CEC, la alegeri au participat doar 4013 persoane cu diferite dizabilități.¹²²

Una dintre problemele de lungă durată se referă la accesibilitatea secțiilor de votare, care ține de responsabilitatea autorităților locale. Potrivit observatorilor ENEMO, în ziua alegerilor, 31% din secțiile de votare monitorizate au fost accesibile; 31% au avut nevoie de asistență minoră și 38% au fost inaccesibile. Unul dintre motivele acestei probleme poate fi percepția că PcD pot vota folosind urna mobilă. ENEMO consideră că această abordare nu contribuie la promovarea implicării mai active a persoanelor cu dizabilități în procesul electoral. De asemenea, trebuie menționat faptul că CEC nu dispune de informații precise referitoare la numărul de secții de votare accesibile.

ENEMO consideră că, pentru a încuraja participarea persoanelor cu dizabilități la alegeri, autoritățile locale ar trebui să întreprindă măsuri mai active în vederea asigurării accesibilității secțiilor de votare.

CEC ar trebui să colecteze informații detaliate despre numărul și amplasarea secțiilor de votare accesibile, pentru a oferi informațiile necesare alegătorilor cu dizabilități și altor părți interesate și pentru a utiliza aceste informații pentru campaniile de educare a alegătorilor care promovează participarea independentă a persoanelor cu dizabilități la alegeri.

CEC a pus la dispoziția BESV lupe, buletine de vot în limbaj Braille și cabine de vot speciale. Site-ul web al CEC include opțiunea de a schimba dimensiunea textului, iar videoclipurile despre alegeri au fost însoțite de traducere mimico-gestuală. Potrivit CICDE, în timpul instruirilor, membrii BESV au primit informații despre modalitățile de asistare a PcD. Cu toate acestea, interlocutorii ENEMO au considerat că măsurile luate au fost insuficiente, de exemplu, din cauza lipsei semnelor de orientare în secțiile de votare.

CEC ar trebui să coopereze îndeaproape cu organizațiile active în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități pentru a identifica problemele care împiedică participarea independentă a acestora la alegeri și pentru a lua măsurile necesare în vederea creării unui mediu favorabil pentru acestea în cadrul BESV.

Concurenții electorali nu au abordat necesitățile și problemele persoanelor cu dizabilități și nici misiunea nu a observat mesaje de campanie care să încurajeze persoanele cu dizabilități să participe la alegeri. Concurenții nu sunt obligați să folosească limbajul semnelor pentru niciun tip de material electoral. Doar 2 concurenți - PAS și PUN - au publicat programe/materiale electorale în limbajul Braille. De asemenea, PAS a organizat o întâlnire cu alegătorii cu deficiențe de vedere.

ENEMO consideră că folosirea limbajului semnelor de către concurenții electorali pentru publicitatea electorală difuzată ar trebui să fie obligatorie.

¹²¹A ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD) în 2010 și a semnat Protocolul său opțional în 2018. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități a fost adoptată în 2012, iar Regulamentul CEC cu privire la accesibilitatea procesului electoral pentru persoanele cu dizabilități a fost adoptat în 2016.

¹²²Raport cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Aprobat prin Hotărârea CEC nr. 5182 din 19 iulie 2021.

XI CONTESTAȚII ȘI RECURSURI

Soluționarea contestațiilor este reglementată de Codul electoral și de Regulamentul CEC privind procedura de examinare și soluționare a contestațiilor de către organele electorale în perioada electorală.¹²³ Instanțele de judecată examinează contestațiile referitoare la alegeri în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă și ale Codului administrativ.

Contestațiile pot fi depuse de alegători și concurenți împotriva organelor electorale și a concurenților electorali. Depunerea unei contestații în instanța de judecată trebuie să fie precedată de contestația administrativă anterioară depusă la organul electoral ierarhic superior. Contestațiile împotriva concurenților electorali și CEC trebuie depuse direct la instanțele de judecată. Decizia Curții Supreme de Justiție (CSJ) este definitivă. Curtea Constituțională examinează constituționalitatea legilor și hotărârilor adoptate de autoritățile publice și pronunță hotărâri de validare a rezultatelor alegerilor.

Există diferite termene pentru soluționarea contestațiilor. Contestațiile împotriva concurenților electorali și a CEC urmează a fi examinate în termen de 5 zile calendaristice, iar contestațiile referitoare la acțiunile și hotărârile CECE și BESV urmează a fi examinate în termen de 3 zile calendaristice. Totodată, CEC aplică un termen de 30 de zile pentru examinarea contestațiilor privind finanțarea campaniei.

ENEMO consideră că termenul pentru soluționarea contestațiilor privind finanțarea campaniei ar trebui să fie redus în mod rezonabil, astfel încât alegătorii să poată fi informați în timp util despre presupusele încălcări ale regulilor de finanțare a campaniei comise de către concurenții electorali.

În total, la CEC au fost depuse 26 de contestații. Dintre acestea, 13 au fost remise spre examinare altor autorități competente ale statului, 7 au fost declarate inadmisibile, 5 respinse și una satisfăcută. La Curtea de Apel (CdA) și CSJ au fost depuse 21 de contestații.¹²⁴ Dintre acestea, 7 au fost declarate inadmisibile, 7 au fost satisfăcute parțial, 2 satisfăcute și 5 respinse.

Procesul de examinare a contestațiilor de către CEC și instanțele judecătorești a scos în evidență o serie de probleme ce țin de cadrul legal. Examinarea în timp util a contestațiilor a fost una dintre problemele identificate, care au creat incertitudine cu privire la aspectele fundamentale ale alegerilor. De exemplu, soluționarea contestațiilor cu privire la numărul secțiilor de votare deschise în străinătate a fost una dintre problemele controversate din punct de vedere politic și a durat mai mult de zece zile (implicând mai multe recuzări depuse de partidele politice și examinarea neconstituționalității anumitor reglementări).¹²⁵ De asemenea, una dintre contestațiile importante a vizat organizarea secțiilor de votare pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului. Contestația a fost depusă de PPPDA la 7 iunie, solicitând Curții de Apel să anuleze decizia CEC nr. 4965 la 5 iunie. Curtea de Apel a pronunțat o decizie abia peste o lună, la 8 iulie, afirmând că numărul secțiilor de votare pentru alegătorii din Transnistria nu ar trebui să depășească 12. Decizia Curții de Apel a fost anulată de CSJ la 10 iulie. Pronunțarea unei decizii cu privire la una dintre problemele cheie, cu doar două zile înainte de alegeri, a creat neînțelegeri și incertitudine și a ridicat întrebări cu privire la imparțialitatea instanței.

¹²³Hotărârea nr. 3353 din 20.07.2010

¹²⁴Unele contestații au fost comasate într-o singură cauză

¹²⁵La 6 iunie câteva partide au depus contestații la Curtea de Apel Chișinău împotriva Hotărârii CEC nr. 4966, cerând să fie anulate hotărârile CEC nr.4966 și nr.4974 și să oblige CEC să mărească numărul de secții de votare deschise în străinătate. Curtea de Apel și-a pronunțat hotărârea la 17 iunie, anulând hotărârea CEC. La 18 iunie, CEC a atacat hotărârea Curții de Apel la CSJ, care a pronunțat o hotărâre la data de 22 iunie prin care a respins recursul CEC.

ENEMO recomandă ca autoritățile competente pentru soluționarea contestațiilor să țină cont de importanța soluționării la timp a litigiilor electorale și de rolul lor în asigurarea unui mediu electoral echitabil și competitiv, pentru a evita orice îndoieli cu privire la imparțialitatea lor.

O altă problemă identificată în practică a fost legată de stabilirea unui organism competent pentru soluționarea contestațiilor.¹²⁶ În acest sens, o decizie importantă a fost pronunțată de către Curtea Constituțională, care a stabilit că orice hotărâre CEC poate fi atacată direct la Curtea de Apel fără a urma procedura preliminară de contestare la CEC, în cazul când hotărârea nu reprezintă un act individual. ENEMO consideră că această hotărâre clarifică actele normative de procedură existente privind căile de atac a hotărârilor CEC. De asemenea, aceasta garantează o cale de atac eficientă, dat fiind faptul că nu este rezonabilă depunerea unei contestații la același organism care a pronunțat hotărârea, prelungind doar perioada de timp pentru soluționare.

Au existat neînțelegeri în legătură cu calitatea procesuală (*locus standi*), atunci când în unul dintre cazuri CEC a respins contestația pe motiv de inadmisibilitate, pornind de la argumentul că reclamantul nu era înregistrat în calitate de concurent electoral la acel moment și nici nu a reușit să demonstreze încălcarea dreptului prevăzut de Art. 17 din Codul administrativ. Același motiv a fost invocat de judecătorii în ambele instanțe, chiar dacă o astfel de cerință nu este prevăzută în Codul electoral.¹²⁷

În unele cazuri, atât CEC, cât și instanțele au folosit o abordare îngustă și formală sau s-au bazat pe normele dreptului administrativ pentru a respinge plângerile. Acest fapt contravine principiului unui sistem eficient de recurs prevăzut de Comisia de la Veneția.¹²⁸

*ENEMO consideră că, pentru a asigura dreptul la o cale de atac eficientă și pentru a preveni interpretările contradictorii, care provoacă întârzieri și incertitudine asupra problemelor electorale fundamentale, ar trebui adoptate reglementări mai clare și mai exacte prin care ar fi stabilită autoritatea competentă pentru soluționarea contestațiilor, procedurile de depunere a contestațiilor și calitatea procesuală (*locus standi*). Este necesară elucidarea oricăror discrepante dintre Codul electoral și legislația administrativă, pentru a exclude utilizarea acestora ca motiv pentru a declara contestațiile inadmisibile.*

Codul electoral prevede și posibilitatea de a sesiza organele electorale cu privire la neregulile identificate. Pentru examinarea sesizărilor, CEC aplică un termen general de 30 de zile, care este un termen foarte lung. În practică, unele sesizări au fost examinate mai repede, dar la discreția CEC. După cum a afirmat reprezentantul CEC, de obicei sesizările nu conțin suficiente informații pentru constatarea unei încălcări. La CEC au fost depuse 11 sesizări.¹²⁹

ENEMO consideră că, în scopul asigurării eficienței acestui mecanism, sesizările ar trebui examinate în termen mai scurt și ar trebui să fie definite cerințe minime obligatorii pentru depunerea acestora, în vederea facilitării identificării încălcărilor.

În procesul de examinare a contestațiilor depuse în instanțe, s-a observat că portalul național al instanțelor de judecată (<https://instante.justice.md>) nu este simplu de utilizat, deoarece are mai multe ferestre și secțiuni care nu conțin informații complete despre cazurile în materie electorală aflate pe rol.

¹²⁶De exemplu, în cauza BECS împotriva PAS privind abuzul de resurse administrative, CEC a considerat contestația inadmisibilă, afirmând că ar fi trebuit să fie înaintată instanței de judecată, deoarece se referea la un concurent electoral, dar atât Curtea de Apel, cât și CSJ au constatat faptul că CEC este autoritatea care deține competența să examineze contestația. În cauza PPPDA împotriva hotărârii CEC nr. 4965 din 05.06.21, Curtea de Apel Chișinău a respins recursul ca inadmisibil, indicând faptul că concurentul nu a respectat procedura obligatorie și nu a depus o contestație/cerere inițială la CEC, iar CSJ a anulat decizia Curții de Apel și a returnat cauza spre reexaminare.

¹²⁷Hotărârea CSJ din 11 iunie 2021 în cauza Octavian Țăcu împotriva Blocului electoral al Comuniștilor și Socialiștilor.

¹²⁸Codul bunelor practici în materie electorală, II.3.3. Comisia de la Veneția, 2002.

¹²⁹Patru au fost depuse de partide politice, una de către un deputat și patru de către cetățeni. Conform informațiilor disponibile, dintre acestea, o singură sesizare a fost remisă autorității competente, CEC a dat răspuns la cinci sesizări, iar celelalte sesizări au rămas pendinte.

ENEMO recomandă ca site-ul web al instanțelor de judecată să faciliteze accesul la hotărârile în materie electorală și toate hotărârile în materie electorală să fie publicate în timp util.

Potrivit informațiilor oferite de Inspectoratul General al Poliției, poliția a înregistrat 375 de sesizări cu privire la presupuse încălcări electorale (135 încălcări în perioada campaniei, 4 încălcări în ziua precedentă zilei alegerilor și 236 încălcări în ziua alegerilor). La situația din 31 iulie, asupra unor cauze ancheta fusese încheiată din lipsa elementelor unei infracțiuni, în timp ce în majoritatea cauzelor ancheta era încă în curs de desfășurare.

ENEMO consideră că încălcările legislației electorale ar trebui să fie examinate într-un interval de timp mai scurt, pentru a asigura un mediu electoral echitabil și sănătos și pentru a preveni aceste încălcări în viitor, prin efectuarea unor investigații în timp util și aplicarea de sancțiuni împotriva celor care au comis încălcările.

XII ZIUA ALEGERILOR

În ziua alegerilor, ENEMO a detașat 14 observatori pentru a urmări procesul de pregătire și deschidere a secțiilor de votare, procesele de votare și de numărare a voturilor, precum și transportarea și recepționarea materialelor electorale de către consiliile electorale de circumscripție. Observatorii ENEMO au monitorizat procedurile de deschidere a 10 secții de votare, votarea în 158 secții de votare, închiderea și numărarea voturilor în 10 secții de votare. De asemenea, ENEMO a monitorizat procesul de transmitere a materialelor electorale și totalizare a rezultatelor în 10 consilii electorale de circumscripție. În total, ENEMO a monitorizat procedurile din ziua alegerilor în 158 din 2000 de secții de votare din țară, ceea ce reprezintă 7,9% din numărul total al secțiilor de votare din Republica Moldova.

Ziua alegerilor a fost calmă, fără incidente și încălcări majore. După cum au raportat observatorii ENEMO la secțiile de votare observate, procedurile electorale generale au fost respectate de BESV în conformitate cu legislația. Au fost identificate nereguli legate preponderent de accesibilitatea secțiilor de votare, măsurile de prevenire a COVID-19, secretul votului, cazuri separate de prezență a materialelor electorale în vecinătatea secțiilor de votare etc. De asemenea, la 2 secții de votare monitorizate au fost raportate indicii despre organizarea transportului alegătorilor, iar în alte 2 cazuri buletinele de vot au fost eliberate fără verificarea alegătorilor în sistemul SIAS-A, din cauza problemelor de conexiune la internet.

Observatorii ENEMO au raportat despre procedurile de deschidere la 10 secții de votare, toate fiind apreciate pozitiv, inclusiv în ceea ce privește mediul din vecinătatea secției. Cu toate acestea, 2 din cele 10 secții de votare monitorizate au fost deschise fără prezența întregii componente a membrilor birourilor electorale ale secțiilor de votare.¹³⁰ Procedurile de deschidere au fost apreciate ca fiind transparente în 9 din cele 10 secții de votare monitorizate. Toate urnele fixe și cele mobile au fost sigilate în conformitate cu procedurile de rigoare. Toate secțiile de votare monitorizate au fost deschise la timp (07:00). Secțiile de votare monitorizate erau echipate cu toate materialele esențiale¹³¹ necesare votării în momentul deschiderii. Configurarea tuturor secțiilor de votare monitorizate a fost evaluată ca fiind corespunzătoare. În linii generale, birourile electorale ale secțiilor de votare au efectuat deschiderea în mod corespunzător și conform procedurilor prescrise. Nu au fost depuse contestații legate de procedurile de deschidere în niciuna dintre secțiile de votare monitorizate. Cu toate acestea, observatorii au raportat că măsurile de protecție împotriva COVID-19¹³² nu au fost pe deplin respectate în 6 din 10 secții de votare observate.

Observatorii ENEMO au evaluat procesul de votare în 158 secții de votare pe parcursul zilei alegerilor. În general, procesul de votare a fost evaluat pozitiv, fiind depistat doar un număr mic de nereguli minore în câteva secții de votare. Cele mai îngrijorătoare nereguli au fost observate într-o secție de votare pentru alegătorii domiciliați în regiunea transnistreană, în Rezina și la una dintre secțiile de votare din UTA Găgăuzia. În ambele secții de votare, ENEMO a observat indicii de transportare organizată a alegătorilor¹³³. Mediul din jurul secțiilor de votare a fost evaluat ca fiind unul obișnuit în 95% dintre secțiile de votare monitorizate, la 3% din secțiile de votare

¹³⁰Într-o secție de votare monitorizată, 5 din 11 membri au fost absenți în timpul procedurilor de deschidere, iar într-o altă secție de votare monitorizată au fost absenți 3 din 11 membri.

¹³¹Buletine de vot, liste electorale, urne de vot, cabine de vot, camera video, ștampile necesare pentru votare („Alegeri parlamentare anticipate 11.07.2021”, „Votat”, „Retras”, „Anulat”), ștampila cu numărul BESV, calculatoare cu SIAS-A, procese-verbale, măști, mănuși, ecrane de protecție și dezinfectanți pentru mâini.

¹³²Ecranele de protecție și mănușile nu erau purtate în 40% din secțiile de votare observate.

¹³³La secția de votare 37/36, Rezina, 2 mașini transportau în mod continuu alegătorii la una dintre secțiile de votare deschise pentru alegătorii transnistreni. O situație similară s-a întâmplat la secția de votare 36/37, în UTA Găgăuzia, unde au fost observate și grupuri mari de alegători în fața secției de votare.

observatorii au constatat prezența materialelor de campanie¹³⁴, iar la 2% indicii de transportare organizată a alegătorilor și grupuri mari de alegători în fața secției de votare. Configurarea a 99% din secțiile de votare a fost evaluată ca fiind acceptabilă, toate materialele esențiale fiind prezente în toate secțiile de votare monitorizate. La toate secțiile de votare monitorizate urnele staționare au fost sigilate corespunzător, iar la 2% din acestea urnele mobile nu au fost sigilate corespunzător. Nu toți membrii birourilor electorale ale secțiilor de votare păreau să cunoască modalitățile de utilizare a camerelor video în ziua alegerilor. Doar la 92% dintre secțiile de votare monitorizate, observatorii au constatat faptul înregistrării video a procesului de votare. CEC modifică regulamentul privind utilizarea camerelor video și schimbă modalitățile înainte de fiecare alegere.

Regulamentul privind utilizarea camerelor video nu ar trebui modificat în perioada electorală. Îndrumări clare și în timp util cu privire la acest aspect trebuie oferite tuturor membrilor BESV de către CEC în instrucțiunile adresate acestora și de către CICDE în timpul instruirilor.

Toate secțiile de votare monitorizate au activat cu prezența numărului minim necesar de membri ai biroului electoral al secțiilor de votare. Femeile au fost reprezentate bine în toate birourile electorale ale secțiilor de votare, 85% dintre membrii acestora fiind femei, inclusiv în funcțiile de conducere ale birourilor electorale ale secțiilor de votare (84% dintre președinți, 77% dintre vicepreședinți și 97% dintre secretari erau femei).

Măsurile de protecție împotriva COVID-19 nu au fost pe deplin respectate la 25% din secțiile de votare observate¹³⁵. Procedurile de identificare a alegătorilor au fost respectate în 98% din secțiile de votare monitorizate, în timp ce în 2%¹³⁶ au fost eliberate buletinele de vot fără verificarea alegătorilor în sistemul SIAS-A.

ENEMO a evaluat că sistemul SIAS-A a funcționat în general în mod corespunzător, la secțiile de votare fiind observate doar defecțiuni tehnice ne semnificative. Sistemul a permis transmiterea rapidă a informațiilor preliminare privind prezența la vot a alegătorilor pe tot parcursul zilei, datele fiind actualizate aproape instantaneu pe site-ul web al CEC. ENEMO consideră că, pe lângă viteza de procesare a datelor, acest lucru a contribuit la sporirea transparenței procesului.

La 8% dintre secțiile de votare monitorizate s-a observat o anumită încălcare a caracterului secret al votului, în principal din cauza aranjării necorespunzătoare a cabinelor de vot sau a prezenței mai multor persoane în cabina de vot. Observatorii au constatat gestionarea corectă a procesului de votare de către birourile electorale ale secțiilor de votare și funcționarea corespunzătoare a acestora la 97% din secțiile de votare monitorizate, iar 3% din secțiile de votare monitorizate au fost mai mult sau mai puțin aglomerate. În aproape toate (97%) secțiile de votare monitorizate, observatorii nu au raportat prezența unor persoane neautorizate¹³⁷. 31% din secțiile de votare monitorizate în timpul votării au fost evaluate ca fiind accesibile pentru persoanele cu dizabilități locomotorii, în timp ce la 31% din secțiile de votare a fost nevoie de puțină asistență, iar 38% au fost evaluate ca inaccesibile. Activitatea BESV a fost apreciată de observatori cu calificativul „bună”¹³⁸ sau „foarte bună”¹³⁹ în toate secțiile de votare observate.

¹³⁴La 1 secție de votare din cadrul CECE 9, Călărași și la 3 secții de votare din Strășeni.

¹³⁵La 15% din secțiile de votare monitorizate, membrii BESV nu purtau ecrane de protecție, iar la 10% nu toți membrii BESV purtau mănuși.

¹³⁶Buletinele de vot au fost eliberate fără verificarea în SIAS-A din cauza lipsei temporare a conexiunii la internet într-o secție de votare din cadrul CECE 26, Rezina și într-o secție de votare din cadrul CECE 37 pentru alegătorii din stânga Nistrului. Membrii BESV au notat numele și numerele de identificare ale alegătorilor, explicând că datele respective vor fi introduse în sistemul SIAS-A de îndată ce conexiunea la internet va fi restabilită.

¹³⁷Într-un caz, în cadrul CECE 5, Basarabeasca, a fost observată prezența nejustificată a unui polițist, iar în 5 cazuri în secțiile de votare au fost prezente persoane fără ecusoane de identificare: 2 cazuri în CECE 23, Nisporeni, 2 cazuri în CECE 16, Edineț și 1 caz în CECE 2, Bălți.

¹³⁸72% din secțiile de votare monitorizate.

¹³⁹28% din secțiile de votare monitorizate.

ENEMO a urmărit procedurile de închidere și de numărare a voturilor la 10 secții de votare. Toate secțiile de votare monitorizate s-au închis la timp și nu au fost raportate cozi în niciuna dintre ele în momentul închiderii. Toate birourile electorale ale secțiilor de votare monitorizate au activat cu membri suficienți și nu a fost nevoie de înlocuirea membrilor birourilor, nici a operatorilor sistemului SIAS-A în timpul zilei. Procesul de numărare a voturilor a început la timp la toate secțiile de votare monitorizate. Camerele video au fost poziționate corect și au înregistrat la toate secțiile de votare monitorizate în timpul procesului de numărare a voturilor. La 9 din 10 secții de votare monitorizate, procedurile de numărare a voturilor au fost respectate în mod corespunzător, iar procesele verbale au fost completate în conformitate cu prevederile legislației¹⁴⁰. Prezența unui membru dintr-un alt birou electoral al secției de votare a fost observată într-o secție de votare monitorizată în timpul numărării voturilor, iar într-o altă secție de votare o persoană care nu era membru al biroului electoral respectiv a ajutat la împachetarea materialelor. Toți observatorii prezenți au avut posibilitatea să monitorizeze și toate persoanele autorizate au primit copii ale proceselor verbale în toate secțiile de votare monitorizate. În timpul numărării voturilor, la secțiile de votare monitorizate nu au fost depuse contestații oficiale. Măsurile de protecție au fost respectate de toate persoanele responsabile în 1 din 10 secții de votare monitorizate¹⁴¹. La toate secțiile de votare monitorizate, materialele electorale au fost împachetate și sigilate în conformitate cu prevederile legislației, fără abateri substanțiale de la proceduri. Activitatea BESV în procesul numărării voturilor a fost evaluată cu calificativele „foarte bună”¹⁴² sau „bună”¹⁴³ în toate secțiile de votare monitorizate.

Observatorii ENEMO au monitorizat procesul de predare și primire a materialelor electorale la 10 consilii electorale de circumscripție. Transmiterea materialelor a fost efectuată în mod corespunzător și conform procedurilor în toate secțiile de votare în care ENEMO a monitorizat acest proces. În toate consiliile electorale de circumscripție monitorizate, observatorii autorizați au avut posibilitatea să monitorizeze procesul în mod corespunzător, și 8 din 10 consilii nu păreau să fie supraaglomerate, dar au fost observate cozi lungi de oameni la intrare. În 9 din 10 cazuri, sediile consiliilor electorale de circumscripție monitorizate au fost evaluate ca fiind corespunzătoare și cu o configurare adecvată pentru transmiterea materialelor electorale. Într-un caz, consiliul electoral de circumscripție¹⁴⁴ a trebuit să transmită procesul verbal biroului electoral al secției de votare¹⁴⁵ pentru revizuire, din motivul că lipseau semnăturile membrilor biroului respectiv și au fost indicate date incorecte. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție a fost evaluată pozitiv de către observatorii ENEMO (foarte bună¹⁴⁶ sau bună¹⁴⁷) la toate CECE-urile observate și apreciată ca simplă și transparentă în toate cazurile monitorizate.

În ansamblu, procesele de deschidere, votare, numărare și predare-primire a materialelor au fost bine desfășurate în majoritatea secțiilor de votare și în CECE monitorizate. Neregulile minore care au avut loc au fost în principal circumstanțiale ori s-au produs din cauza neglijenței, mai degrabă decât a încercărilor de fraudare.

¹⁴⁰Într-un caz buletinele nefolosite nu au fost numărate.

¹⁴¹În 9 din 10 secții de votare, nu a fost respectată distanța socială; în 8 din 10 secții de votare, persoanele nu purtau măști de protecție în mod corespunzător; iar în 3 din 10 secții de votare, persoanele nu foloseau dezinfectanți pentru mâini.

¹⁴²În 40% din secțiile de votare monitorizate.

¹⁴³În 60% din secțiile de votare monitorizate.

¹⁴⁴CECE 34, Telenești.

¹⁴⁵BESV 34/15.

¹⁴⁶În 4 din 10 secții de votare.

¹⁴⁷În 6 din 10 secții de votare

XIII OBSERVATORI

Codul electoral și Regulamentul CEC privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora¹⁴⁸ reglementează drepturile¹⁴⁹ și procedura de acreditare a observatorilor locali și internaționali. Hotărârea cu privire la înregistrarea observatorilor locali se adoptă în termen de 5 zile, iar în cazul observatorilor internaționali termenul este de 10 zile.

ENEMO consideră că termenul de 10 zile reprezintă o perioadă lungă de timp pentru acreditarea observatorilor internaționali, mai ales ținând cont de faptul că campania electorală este limitată în timp. Reducerea termenului de acreditare ar facilita organizarea și desfășurarea misiunilor de observare a alegerilor, precum cea a ENEMO.

Pentru a asigura o comunicare eficientă cu observatorii, CEC a creat un Oficiu de protocol pentru observatori internaționali, în conformitate cu prevederile legislației.¹⁵⁰ Totodată, CEC a pus la dispoziția observatorilor Codul electoral și Ghidul observatorului. Organele electorale au comunicat deschis cu observatorii ENEMO și au oferit informații la cerere. Misiunea nu a fost informată cu privire la anumite probleme sau impedimente cu care s-au confruntat observatorii, fie naționali sau internaționali. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că unul dintre concurenții electorali a depus o sesizare la CEC împotriva uneia dintre cele mai respectate și cunoscute organizații de monitorizare a alegerilor din Moldova, Promo-LEX, susținând că organizația a manifestat o atitudine parțială în raportul său, favorizând alți concurenți electorali.¹⁵¹ CEC a expediat un răspuns către Promo-LEX prin care i-a amintit despre statutul organizației în perioada electorală și despre cerința de a-și îndeplini misiunea fără a-și exprima opiniile sau preferențele personale cu privire la diverse aspecte legate de procesul electoral.

ENEMO constată că astfel de sesizări din partea concurenților electorali, urmate de un răspuns ambiguu din partea celei mai înalte autorități competente în materie electorală, nu contribuie la dezvoltarea unui mediu electoral sănătos și nici la edificarea unui proces electoral credibil, transparent și durabil și ar putea fi considerate drept o tentativă de influențare a activităților de monitorizare a alegerilor ale OSC.

ENEMO reiterează faptul că organizațiile societății civile joacă un rol important în asigurarea alegerilor democratice și sunt interlocutori relevanți pentru misiunile internaționale de observare a alegerilor. ENEMO cooperează strâns cu organizațiile locale de monitorizare a alegerilor și încearcă să le fortifice și să le promoveze în activitatea lor referitoare la alegeri și reforme democratice.

ENEMO recomandă organelor electorale și concurenților electorali să respecte activitatea organizațiilor de monitorizare a alegerilor și să nu desfășoare activități sau să emită decizii care ar putea submina credibilitatea acestor organizații și împiedica misiunile lor de monitorizare.

CEC a acreditat 2.442 de observatori. Dintre aceștia 1.800 au fost observatori naționali, reprezentând 7 asociații publice și 2 instituții de monitorizare (Promo-LEX, Mirad, Forța Veteranilor etc.). În plus, au fost acreditați 642 observatori internaționali, reprezentând 20 misiuni diplomatice acreditate în Republica Moldova, 29 de experți electorali internaționali

¹⁴⁸Regulamentul CEC nr. 332 din 24.10.2006.

¹⁴⁹Observatorii au dreptul să monitorizeze procedurile electorale și să participe la toate ședințele organelor electorale, să aibă acces la toate informațiile electorale, listele electorale și la procesele-verbale elaborate de organele electorale; observatorii naționali pot depune sesizări cu privire la încălcări care trebuie examinate de către președintele organului electoral etc.

¹⁵⁰Art. 68 alin. (7) din Codul electoral.

¹⁵¹În data de 11.06.21, BECS a depus o sesizare la CEC cu privire la Raportul nr. 3 al Promo-LEX prezentat în data de 10.06.21. Reclamantul nu a fost de acord cu observațiile Promo-LEX, potrivit cărora 28 de secții de votare ar fi suficiente pentru populația din regiunea transnistreană (comparativ cu hotărârea CEC de a constitui 44 secții de votare la acel moment). Suplimentar, reclamantul nu a fost de acord cu recomandarea Promo-LEX de a constitui cel puțin 150 de secții de votare în străinătate, având în vedere numărul de cetățeni care se află peste hotare și solicitările de a vota exprimate în cadrul alegerilor anterioare.

din 10 autorități electorale străine și 475 reprezentanți ai 15 organizații internaționale de monitorizare (ENEMO, OSCE-ODIHR, Comunitatea Statelor Independente (CSI), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Adunarea Parlamentară a OSCE etc.). Consiliile electorale de circumscripție au acreditat 8178 de observatori.

XIV RECOMANDĂRI

A. Recomandări prioritare

1. ENEMO consideră că trebuie realizată o reformă electorală incluzivă cu implicarea tuturor părților interesate importante pentru a elabora modificările necesare la Codul electoral și la alte acte legislative în vederea eliminării neînțelegerilor și a interpretărilor diferite ale legislației cauzate de ambiguitatea, neclaritatea sau insuficiența reglementărilor.
2. Ar trebui să fie garantat un grad mai ridicat de imparțialitate a CEC, prin numirea unor membri noi ai CEC pe baza criteriilor de profesionalism, imparțialitate și integritate, printr-un proces de selecție incluziv și transparent, la care ar trebui să participe OSC-uri independente și cu reputație recunoscută.

B. Alte recomandări

Pentru Parlamentul Republicii Moldova

3. Ar trebui identificate și adoptate mecanisme juridice care vor garanta finanțarea integrală pentru organizarea și desfășurarea alegerilor anticipate.
4. Ar putea fi examinată posibilitatea stabilirii termenelor legale pentru înlocuirea membrilor organelor electorale inferioare.
5. Codul electoral ar trebui modificat pentru a stabili obligativitatea publicării hotărârilor consiliilor electorale de circumscripție pe site-ul web al CEC.
6. Cadrul legal ar putea fi modificat pentru a stabili sancțiuni aplicabile membrilor birourilor electorale ale secțiilor de votare în cazul absențelor repetate de la secțiile de votare în timpul programului de lucru.
7. Codul electoral ar trebui modificat pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați, în conformitate cu standardele internaționale.
8. Pentru a cuprinde toate cazurile și problemele legate de agitația electorală, cadrul legal ar trebui să conțină o definiție mai detaliată și mai cuprinzătoare a noțiunii de agitație electorală. Ar trebui analizată posibilitatea abrogării restricțiilor existente pentru agitația electorală (cum ar fi restricția de utilizare a simbolurilor și imaginilor naționale) pentru a armoniza legislația națională cu standardele internaționale privind libertatea de exprimare.
9. Termenele stabilite ar trebui să fie uniformizate, astfel încât toate termenele aferente înregistrării candidaților să expire până la începutul oficial al perioadei de campanie, pentru ca toți candidații electorali să înceapă campania la aceeași dată, asigurând astfel condiții de concurență mai echitabile.
10. Ar trebui elaborate soluții juridice și mecanisme adecvate pentru a preveni, combate și sancționa discriminarea în timpul campaniei, precum și modificări în vederea stabilirii unor sancțiuni mai dure pentru încălcările motivate de prejudecăți.
11. Reglementările privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative și a mijloacelor similare de influențare a alegătorilor ar trebui clarificate pentru a oferi un mecanism de executare adecvat

în vederea prevenirii unor astfel de abuzuri, creării unor condiții de concurență echitabile pentru candidați și asigurării separării statului de partid.

12. Un mecanism legal eficient pentru activitatea CEC, care ar permite evaluarea surselor donațiilor ar trebui introdus și utilizat pentru a spori transparența finanțării concurenților electorali. Deși solicitările CEC adresate Serviciului Fiscal de Stat pentru verificarea veniturilor donatorilor constituie un pas pozitiv, procedura de verificare a veniturilor în perioada electorală ar trebui să fie mai rapidă și mai eficientă.

13. Ar trebui legiferat un mecanism eficient de verificare a anumitor aspecte ale campaniei (de exemplu, publicitatea și materialele tipărite ale concurenților politici, remunerarea agitatorilor), care să poată fi verificat de către autorități.

14. Normele privind finanțarea campaniei și mecanismul de punere în aplicare a acestora necesită o revizuire amănunțită pentru a permite CEC, în cooperare cu alte instituții relevante, să creeze un sistem robust, funcțional și eficient de supraveghere a finanțării campaniei, inclusiv prin aplicarea de sancțiuni eficiente pentru cazuri de încălcare. CEC ar trebui să dispună de mijloacele și resursele necesare pentru a supraveghea în mod eficient finanțarea campaniei, sau în cadrul CEC ar putea fi instituit un organism separat format din experți financiari din diferite instituții ale statului pentru perioada electorală, permițând instituției să exercite supravegherea și respectiv să aplice eventualele sancțiuni.

15. Cadrul legal în domeniul electoral ar trebui completat cu un mecanism clar și funcțional pentru supravegherea reflectării campaniei electorale de către radiodifuzori, astfel încât să fie eliminată orice discreditație a mecanismului de supraveghere. Mecanismul ar trebui să asigure o monitorizare mai cuprinzătoare (inclusiv înainte de începutul campaniei), o verificare mai frecventă și măsuri de sancționare rapidă a încălcărilor constatate.

16. Ar putea fi luată în considerație adoptarea mai multor modificări procedurale pentru a îmbunătăți mediul de lucru al mass-media independente și implementarea consecventă a legislației în conformitate cu obligațiile internaționale ale Republicii Moldova.

17. Ar putea fi analizată posibilitatea delegării funcției de monitorizare a radiodifuzorilor în timpul alegerilor unui organism sau unui grup de lucru ad-hoc independent (compus din reprezentanți ai diferitor părți interesate, inclusiv organizații ale societății civile care activează în domeniul mass-media, CA, CEC și alte părți interesate relevante) care ar folosi infrastructura CA pentru activitatea de monitorizare și ar propune sancțiuni și alte măsuri de înlăturare a încălcărilor, care sunt aplicate fie de CA, fie de CEC.

18. Ar trebui să fie perfecționată reglementarea agitației electorale în mediul online și monitorizarea mass-media online, inclusiv a rețelelor de socializare și ar trebui să fie luate măsuri pentru a soluționa problema știrilor false și dezinformării online.

19. Pentru a nu reduce numărul de femei deputat, trebuie să existe o reglementare potrivit căreia, în cazul retragerii unei femei deputat, mandatul acesteia să fie preluat de următoarea femeie candidat pe lista partidului politic, a coaliției sau a organizației socio-politice respective.

20. Folosirea limbajului semnelor de către concurenții electorali pentru publicitatea electorală difuzată ar trebui să fie obligatorie.

21. Termenul pentru soluționarea contestațiilor privind finanțarea campaniei ar trebui să fie redus în mod rezonabil, astfel încât alegătorii să poată fi informați despre presupusele încălcări ale regulilor de finanțare a campaniei comise de către concurenții electorali.

22. Pentru a asigura dreptul la o cale de atac eficientă și pentru a preveni interpretările contradictorii, care provoacă întârzieri și incertitudine asupra problemelor electorale fundamentale, ar trebui adoptate reglementări mai clare și mai exacte prin care ar fi stabilită

autoritatea competentă pentru soluționarea contestațiilor, procedurile de depunere a contestațiilor și calitatea procesuală (*locus standi*). Este necesară elucidarea oricăror discrepanțe dintre Codul electoral și legislația administrativă, pentru a exclude utilizarea acestora ca motiv pentru a declara contestațiile inadmisibile.

23. În scopul asigurării eficienței mecanismului de soluționare a sesizărilor, acestea ar trebui examinate în termen mai scurt și ar trebui să fie definite cerințe minime obligatorii pentru depunerea sesizărilor, în vederea facilitării identificării încălcărilor.

24. Termenul de 10 zile reprezintă o perioadă lungă de timp pentru acreditarea observatorilor internaționali, mai ales ținând cont de faptul că campania electorală este limitată în timp. Reducerea termenului de acreditare ar facilita organizarea și desfășurarea misiunilor de observare a alegerilor, precum cea a ENEMO.

Pentru Comisia Electorală Centrală

25. Toate secțiile de votare, inclusiv cele pentru alegătorii din străinătate și birourile electorale ale acestora ar trebui să fie constituite până la termenul prevăzut de legislație, pentru a asigura securitatea juridică și eficiența procesului de votare.

26. În conformitate cu standardele internaționale, toți membrii organelor electorale inferioare ar trebui să beneficieze de o instruire corespunzătoare pentru a garanta profesionalismul și eficiența administrației electorale, precum și pentru a consolida integritatea procesului electoral.

27. Site-ul web al CEC ar trebui să fie actualizat în mod sistematic, asigurând totodată publicarea la timp și simultană a tuturor documentelor relevante atât în limba oficială, cât și în limba rusă.

28. Organele electorale de toate nivelurile ar trebui să publice hotărârile și procesele-verbale ale ședințelor în timp util, pentru a spori transparența și accesul la informațiile de interes public.

29. Hotărârile privind numărul și amplasarea secțiilor de votare care urmează să fie constituite pentru alegătorii din străinătate și cele pentru alegătorii din stânga Nistrului (Transnistria) ar trebui luate înainte de alegeri, pe baza unor consultări ample cu părțile interesate relevante și în mod transparent.

30. Informarea alegătorilor cu privire la data alegerilor și amplasarea secției lor de votare ar trebui făcută în principal prin distribuirea unor invitații tipărite alegătorilor, precum și prin alte mijloace de comunicare.

31. Ordinea în buletinul de vot ar trebui să fie determinată prin tragere la sorți aleatorie, numai după înregistrarea tuturor concurenților, pentru a le oferi tuturor șanse egale.

32. Orice reglementare adoptată cu privire la alegeri trebuie să asigure drepturi de vot egale pentru toți cetățenii.

33. Ar trebui procesate informații mai cuprinzătoare despre structura de gen a organelor electorale.

34. Ar trebui colectate informații detaliate despre numărul și amplasarea secțiilor de votare accesibile, pentru a oferi informațiile necesare alegătorilor cu dizabilități și altor părți interesate și pentru a utiliza aceste informații pentru campaniile de educare a alegătorilor care promovează participarea independentă a persoanelor cu dizabilități la alegeri.

35. CEC ar trebui să coopereze îndeaproape cu organizațiile active în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități pentru a identifica problemele care împiedică participarea independentă a acestora la alegeri și pentru a lua măsurile necesare în vederea creării unui mediu favorabil pentru acestea în cadrul BESV.

36. Regulamentul privind utilizarea camerelor video nu ar trebui modificat în perioada electorală. Îndrumări clare și în timp util cu privire la acest aspect trebuie oferite tuturor membrilor BESV de către CEC în instrucțiunile adresate acestora și de către CICDE în timpul instruirilor.

37. Organele electorale și concurenții electorali ar trebui să respecte activitatea organizațiilor de monitorizare a alegerilor și să nu desfășoare activități sau să emită decizii care ar putea submina credibilitatea acestor organizații și împiedica misiunile lor de monitorizare.

Pentru Guvern și alte instituții implicate în procesul electoral

38. Autoritățile statului ar trebui să investigheze posibilele presiuni asupra alegătorilor și cazurile de cumpărare a voturilor în contextul transportului organizat al alegătorilor în ziua alegerilor.

39. Ar trebui depuse eforturi pentru a îmbunătăți exactitatea și fiabilitatea listelor electorale, prin actualizarea Registrului de Stat al Alegătorilor cu informații de la diferite autorități, cu accent special pe datele privind diaspora moldovenească.

40. Autoritățile statului ar trebui să pună în practică metodologii eficiente de monitorizare pentru a combate incitarea la ură și discriminarea în timpul campaniei.

41. Autorităților publice li se recomandă să adopte politici suplimentare pentru a garanta desfășurarea campaniei într-un mediu fără intimidări și fără teamă de represalii.

42. Autoritățile ar trebui să evite exercitarea de presiune asupra funcționarilor publici pentru a-i obliga să participe la adunările electorale. Statul ar trebui să consolideze responsabilitățile curente pentru a restricționa utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative prin aducerea la cunoștința funcționarilor publici, într-un mod coerent și transparent, a definițiilor și a sancțiunilor aplicabile pentru încălcările comise în acest sens.

43. Pentru a încuraja participarea persoanelor cu dizabilități la alegeri, autoritățile locale ar trebui să întreprindă măsuri mai active în vederea asigurării accesibilității secțiilor de votare.

44. Autoritățile competente pentru soluționarea contestațiilor ar trebui să țină cont de importanța soluționării la timp a litigiilor electorale și de rolul lor în asigurarea unui mediu electoral echitabil și competitiv, pentru a evita orice îndoieli cu privire la imparțialitatea lor.

45. Site-ul web al instanțelor de judecată ar trebui să faciliteze accesul la hotărârile în materie electorală și toate hotărârile în materie electorală ar trebui să fie publicate în timp util.

46. Încălcările legislației electorale ar trebui să fie examinate într-un interval de timp mai scurt, pentru a asigura un mediu electoral echitabil și sănătos și pentru a preveni aceste încălcări în viitor, prin efectuarea unor investigații în timp util și aplicarea de sancțiuni împotriva celor care au comis încălcările.

Pentru partidele politice și candidați

47. Partidele politice nu ar trebui să organizeze transportul alegătorilor în ziua alegerilor.

48. Pentru a evita obstacole suplimentare și împovărarea activității CEC în perioada campaniei, concurenții electorali ar trebui să prezinte rapoarte mai coerente și mai exacte pentru a preveni necesitatea de a efectua corectări ulterioare.

49. Toate părțile interesate relevante implicate în alegeri ar trebui să se abțină de la utilizarea mesajelor care promovează stereotipurile de gen și discriminarea femeilor. De asemenea, toți concurenții electorali ar trebui să abordeze problemele egalității de gen și să își prezinte viziunea și programul pentru abilitarea femeilor și implicarea mai bună a acestora în viața politică.

50. Reprezentanții minorităților naționale, în special tinerii, ar trebui incluși în viața politică și în listele electorale.

XV DESPRE ENEMO

Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) este o organizație neguvernamentală internațională care reprezintă o rețea de organizații civice neguvernamentale naționale, fondată pe 29 septembrie 2001, la Opatija, Croația. Aceasta este formată din 21 de organizații de monitorizare naționale din 17 țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală, inclusiv 2 state ale Uniunii Europene.

ENEMO își propune să susțină interesul comunității internaționale în promovarea democrației în regiune prin evaluarea proceselor electorale și a mediului politic și prezentarea unor rapoarte de monitorizare corecte și imparțiale. Misiunile internaționale de observare ale ENEMO utilizează repere și standarde internaționale pentru alegerile democratice pentru a evalua procesul electoral și cadrul legal al țării gazdă. ENEMO și toate organizațiile membre ale acesteia au aprobat Declarația de principii privind observarea alegerilor internaționale din 2005 și Declarația principiilor globale pentru observarea și monitorizarea non-partizană a alegerilor de către organizațiile civice. Fiecare observator al ENEMO a semnat Codul de conduită pentru observatorii electorali internaționali.

Organizațiile membre ale ENEMO au monitorizat peste 250 de alegeri naționale și au instruit peste 240.000 de observatori.

Până în prezent, ENEMO a organizat 35 de misiuni internaționale de observare a alegerilor în 10 țări: Albania 2021, Alegeri parlamentare; Moldova 2020, Alegeri prezidențiale; Muntenegru 2020, Alegeri parlamentare; Serbia 2020, Alegeri parlamentare; Ucraina 2020, Alegeri locale; Moldova 2019, Alegeri locale; Ucraina 2019, Alegeri parlamentare anticipate; Ucraina 2019, Alegeri prezidențiale; Moldova 2018-2019, Alegeri parlamentare; Armenia 2018, Alegeri parlamentare anticipate; Moldova 2016, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2015, Alegeri locale; Ucraina 2014, Alegeri parlamentare; Ucraina 2014, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2013 – organizarea repetată a alegerilor parlamentare din 2012 în 5 MEC; Kosovo 2013, Alegeri locale, primul tur; Ucraina 2012, Alegeri parlamentare; Kosovo 2011, organizarea repetată a alegerilor parlamentare; Kosovo 2010, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2010, Alegeri parlamentare; Ucraina 2010, Alegeri prezidențiale, turul doi; Ucraina 2010, Alegeri prezidențiale, primul tur; Kosovo 2009, Alegeri locale; Moldova 2009, Alegeri parlamentare; Georgia 2008, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2006, Alegeri locale în Poltava, Kirovograd și Cernihiv; Ucraina 2006, Alegeri parlamentare; Kazakhstan 2005, Alegeri prezidențiale; Albania 2005, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2005, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2005, Alegeri parlamentare; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale, organizarea repetată a turului doi; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale.

Organizațiile membre ale ENEMO sunt: Centrul pentru Inițiative Civice – CCI, Bosnia și Herțegovina; Centrul de tranziție democratică – CDT, Muntenegru; Centrul de Monitorizare și Cercetare – CeMI, Muntenegru; Centrul pentru Alegeri Libere și Democrație – CeSID, Serbia; Mișcarea pentru apărarea drepturilor alegătorilor „GOLOS”, Rusia; GONG, Croația; Societatea internațională pentru alegeri corecte și democrație – ISFED, Georgia; Asociația KRIIK, Albania; Asociația Cetățenilor MOST, Macedonia; Promo-LEX, Moldova; OPORA, Ucraina; Societatea pentru Cultura Democrată SDC, Albania; Centrul anticorupție Transparency International (TIAC), Armenia; Centrul de monitorizare a alegerilor și studii democratice (EMDS), Azerbaidjan; Comitetul Helsinki din Belarus (BHC), Belarus; FSCI, Kazakhstan; Institutul Democrat din Kosovo (KDI), Kosovo; Coaliția pentru democrație și societatea civilă, Kârgâzstan; Centrul de Cercetare, Transparență și Responsabilitate (CRTA), Serbia; Obcianske OKO (OKO), Slovacia; Comitetul Alegătorilor din Ucraina (CVU), Ucraina.

XVI LISTĂ DE ABREVIERI

APL - autoritate publică locală

Art. - Articol

AUR - Alianța pentru Unirea Românilor

BECS - Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor

BERU - Blocul electoral "Renato Usatîi"

BESV - Birou electoral al secției de votare

CA - Consiliul Audiovizualului

CdA - Curtea de Apel

CE - Codul electoral

CEC - Comisia Electorală Centrală

CECE - Consiliu electoral de circumscripție

CICDE - Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral

CNESP - Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică

Congresul Civic - Partidul Acțiunii Comune - Congresul Civic

CSJ - Curtea Supremă de Justiție

ENEMO - Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

MAEIE - Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene

MDL - Leu moldovenesc

NOI - Partidul Politic „NOI”

OSC - Organizațiile societății civile

OSCE/ODIHR - Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE

OTL - observator pe termen lung

OTS - observator pe termen scurt

PACE - „Partidul Acasă Construim Europa”

Partidul Șor - Partidul Politic „Șor”

PAS - Partidul Acțiune și Solidaritate

PcD - persoane cu dizabilități

PDM - Partidul Democrat din Moldova

PIDCP - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

Platforma DA - Partidul Politic „Platforma Demnitate și Adevăr”

PSRM - Partidul Socialiștilor din Republica Moldova

PUN - Partidul Unității Naționale

RSA - Registrul de Stat al Alegătorilor

SIAS-A - Sistemul informațional automatizat de stat „Alegeri”

SFS - Serviciul Fiscal de Stat

SV - Secție de votare

UTA - Unitate teritorială autonomă

ANEXE

ANEXA I REZULTATELE FINALE¹⁵²

a) numărul de alegători incluși în listele electorale	2,768,035
b) numărul de alegători incluși în listele suplimentare	284,568
c) numărul de alegători care au primit buletine de vot	1,481,273
d) numărul de alegători care au participat la votare	1,480,965
Rata participării:	52.30%
e) Difference between number of ballots received by voters and number of voters who voted	308
f) Number of ballots declared invalid	13,749
g) numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral:	
g1	Partidul Politic Partidul Acasă Construim Europa „PACE” 18 781
g2	Partidul Politic „Partidul Acțiunii Comune - Congresul Civic” 11 269
g3	Blocul electoral „RENATO USATÎI” 60 100
g4	Partidul Politic „Șor” 84 187
g5	Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” 774 753
g6	Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor 398 675
g7	Mișcarea Profesioniștilor „Speranța-Надежда” 2 814
g8	Partidul Democrat din Moldova 26 545
g9	Partidul Politic „Platforma Demnitate și Adevăr” 34 184
g10	Partidul Politic „Partidul Unității Naționale” 6 646
g11	Partidul Politic „Democrația Acasă” 21 255
g12	Partidul Politic „NOI” 1 431
g13	Partidul Politic „Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei” 6 315
g14	Partidul Politic ALIANȚA PENTRU UNIREA ROMÂNILOR 7 216
g15	Partidul Politic Partidul Verde Ecologist 1 202
g16	Partidul Politic „Partidul Legii și Dreptății” 1 444
g17	Partidul Politic „Puterea Oamenilor” 1 613
g18	Partidul Regiunilor din Moldova 1 264
g19	Partidul „Patrioții Moldovei” 889
g20	Partidul Politic „PARTIDUL SCHIMBĂRII” 2 455
g21	Partidul Politic Noua Opțiune Istorică 197
g22	Partidul Politic Partidul Oamenilor Muncii 1 467
g23	Valico Veaceslav, candidat independent 2 514
h) numărul total de voturi valabil exprimate	1,467,216
i) numărul buletinelor de vot primite de organele electorale ierarhic inferioare	3,644,012
j) numărul buletinelor de vot neutilizate și anulate (inclusiv buletinele de vot completate greșit și anulate)	2,162,739

¹⁵²Conform Hotărârii CEC nr. 5178 din 19.07.2021

ANEXA II Observatorii ENEMO

Echipa de bază

Numele	Funcția	Țara
Zlatko Vujovic	Șeful misiunii	MunteNegru
Elene Nizharadze	Șef adjunct al misiunii / analist juridic	Georgia
Elidon Lamani	Analist în domeniul administrării alegerilor / observator la CEC	Albania
Maja Milikic	Analist media	MunteNegru
Pierre Peytier	Analist politic	Franța
Maria Teratcuianc	Analist în domeniul campaniilor electorale	Federația Rusă
Ana Mihajlovic	Coordonator OTL/ Responsabil de securitate	Serbia
Teodora Gilic	Responsabil financiar	MunteNegru

Observatori pe termen lung		
Numele	Țara	Organizația afiliată la ENEMO
Mariam Chubabria	Georgia	ISFED
Narek Sukiasyan	Armenia	TIAC
Nikolina Stepanovic	MunteNegru	CEMI
Rigers Bena	Albania	SDC
Dunja Pejic	Bosnia și Herțegovina	Gong
Peter Nemeth	Slovacia	Obcianske OKO
Stanislav Zholudiev	Ucraina	CVU
Tural Aghayev	Azerbaidjan	EMDSC
Kateryna Zhemchuzhnykova	Ucraina	OPORA
Dragan Nikodijevic	Serbia	CeSID

EUROPEAN
E NETWORK
OF ELECTION
E MONITORING
ORGANIZATIONS
M O